

Enhancing Stakeholder Awareness & Resources
AR EstAR EstAR EstAR EstAR EstAR EstAR EstAR EstAR EstAR EstAR
EstAR EstAR EstAR EstAR EstAR EstAR EstAR EstAR EstAR EstAR
EstAR EstAR EstAR EstAR EstAR EstAR EstAR EstAR EstAR EstAR
EstAR EstAR EstAR EstAR EstAR EstAR EstAR EstAR EstAR EstAR

Zrozumienie potrzeb ofiar przestępstw z nienawiści

Funded by the European Union

Zrozumienie potrzeb ofiar przestępstw z nienawiści

Opublikowane przez OBWE Biuro Instytucji Demokratycznych
i Praw Człowieka (ODIHR)
ul. Miodowa 10
00–251 Warsaw
Poland
www.osce.org/odihhr

© OSCE/ODIHR 2021

Niniejsza publikacja została opublikowana w 2020 r. jako „Understanding the Needs of Hate Crime Victims” przez Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE (OSCE ODIHR) oraz Stowarzyszenie Ośrodków Doradztwa dla Ofiar Przemocy na Tle Prawicowym, Rasistowskim i Antysemickim w Niemczech (VBRG). Polskie tłumaczenie przygotowano w ramach projektu „Turning Words into Action to Address Intolerance” w celu wsparcia organizacji społeczeństwa obywatelskiego w Polsce w działaniach dotyczących monitorowania przestępstw z nienawiści oraz udzielania wsparcia ich ofiarom. Opinie i informacje przedstawione w publikacji niekoniecznie odzwierciedlają stanowisko Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE. W przypadku rozbieżności decydująca jest wersja angielska.

Wszystkie prawa zastrzeżone. Treść niniejszej publikacji można swobodnie wykorzystywać i kopiować w celach edukacyjnych i innych celach niekomercyjnych, pod warunkiem, że każdemu takiemu wykorzystaniu towarzyszy wskazanie ODIHR OBWE jako źródła.

ISBN 978-83-66690-26-4

Przygotowanie niniejszej publikacji zostało sfinansowane przez Unię Europejską w ramach Programu „Prawa, równość i obywatelstwo” (2014-2020). Opinie wyrażone w tekście reprezentują wyłącznie poglądy autorów i stanowią ich wyłączną odpowiedzialność. Komisja Europejska nie ponosi żadnej odpowiedzialności za wykorzystanie informacji zawartych w niniejszej publikacji.

Projekt okładki: Homework

Spis treści

Wstęp	4
I. Przepęstwa z nienawięci i ofiary przepęstw z nienawięci	8
1. Co to jest przepęstwo z nienawięci?	8
2. Kto jest ofiarę przepęstwa z nienawięci?	9
II. Skutki przepęstw z nienawięci	11
1. Skutki bezpoęrednie.....	11
2. Skutki poęrednie	13
3. Wtórna wiktyimizacja i jej skutki	14
III. Potrzeby ofiar przepęstw z nienawięci	17
1. Potrzeba bezpieczeęstwa osobistego i ochrony.....	17
2. Potrzeba praktycznej pomocy	20
3. Potrzeba wsparcia emocjonalnego i psychospoęecznego	20
4. Potrzeba poufnoęci i zaufania	24
5. Potrzeba informacji i doradztwa.....	26
6. Potrzeba pomocy w poruszaniu się w systemie wymiaru sprawiedliwoęci	27
7. Potrzeba traktowania z szacunkiem i godnoęcię	32
8. Wielorakie potrzeby	33
IV. Podejęcie skoncentrowane na ofiarach	36
V. Podsumowanie: Zrozumienie potrzeb ofiar przepęstw z nienawięci	39
VI. Niezbędnę działania: wdrożenie podejęcia skoncentrowanego na ofiarach w przypadku przepęstw z nienawięci	41

Wstęp

Państwa uczestniczące w Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE) zobowiązały się do podjęcia działań na rzecz zwalczania przestępstw z nienawiści. W szczególności zgodziły się chronić ofiary przestępstw z nienawiści, zachęcać do zgłaszania takich przestępstw, zapewnić ofiarom przestępstw z nienawiści skuteczny dostęp do wymiaru sprawiedliwości i pomocy, wspierać organizacje pomagające ofiarom oraz budować zdolność organów ścigania do współpracy z ofiarami przestępstw z nienawiści¹. Państwa uczestniczące, które są również państwami członkowskimi Unii Europejskiej (UE), zobowiązały się dodatkowo do przestrzegania norm UE w zakresie zwalczania rasizmu i ksenofobii oraz ochrony praw ofiar; podobnie członkowie Rady Europy przestrzegają norm określonych w Europejskiej konwencji o odszkodowaniach dla ofiar przestępstw popełnionych z użyciem przemocy oraz powiązanych z nią zaleceń². Państwa te zobowiązały się zapewnić ofiarom przestępstw z nienawiści ochronę, pełny dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz niezbędne im wsparcie³.

Chociaż większość państw uczestniczących w OBWE ma zdolność do rozpoznawania i odnotowywania przestępstw z nienawiści, prowadzenia dochodzeń w ich sprawie oraz ich ścigania, to ofiary takich przestępstw często nie znajdują się w centrum tych działań. Sytuacja ofiar przestępstw z nienawiści w całym regionie pozostaje niepewna. Ofiarom często brakuje informacji, co utrudnia im poruszanie się w systemie wymiaru sprawiedliwości. Ich status jako ofiar przestępstw z nienawiści nie zawsze jest uznawany, co ogranicza ich dostęp do postępowania karnego oraz uniemożliwia im pełne dochodzenie swoich praw w procesie karnym. Organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości

1 Zob. w szczególności: Rada Ministerialna OBWE, decyzja 9/09, „Combating Hate Crimes” [„Zwalczanie przestępstw z nienawiści”], Ateny, 2 grudnia 2009 r., <<https://www.osce.org/cio/40695>>; oraz Rada Ministerialna OBWE, decyzja 13/06, „Combating Intolerance and Discrimination and Promoting Mutual Respect and Understanding” [„Zwalczanie nietolerancji i dyskryminacji oraz krzewienie wzajemnego szacunku i zrozumienia”], Bruksela, 5 grudnia 2006 r., <<https://www.osce.org/mc/23114>>.

2 Decyzja ramowa Rady 2008/913/WSiSW z dnia 28 listopada 2008 r. w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawnokarnych, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/pl/ALL/?uri=CELEX%3A32008F0913>>; oraz dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/pl/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>>. Zob. również Rada Europy, Europejska konwencja o odszkodowaniach dla ofiar przestępstw popełnionych z użyciem przemocy, 24 listopada 1983 r., ETS 116, <<https://rm.coe.int/1680079751>> (tekst w języku ang.) oraz Rada Europy, Zalecenie Komitetu Ministrów Rec(2006)8, „On Assistance to Crime Victims” [„O pomocy dla ofiar przestępstw”], 14 czerwca 2006 r., <<https://rm.coe.int/16805afa5c>>.

3 Rada Ministerialna OBWE, decyzja 9/09, *op. cit.*, punkt 1: „Rada Ministerialna [...] wzywa państwa uczestniczące do: [...] we współpracy z odpowiednimi podmiotami, zbadania sposobów zapewnienia ofiarom przestępstw z nienawiści dostępu do doradztwa, pomocy prawnej i konsularnej, jak też skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości;”

czasami nie uznają lub nie rozpoznają szczególnej krzywdy doznanej wskutek przestępstw z nienawiści oraz wynikających z niej potrzeb ofiar, jak też nie potrafią określić i wskazać potrzebnego wsparcia, a w pewnych przypadkach powodują wtórną wiktymizację tych osób. W wielu krajach systemy wsparcia dla ofiar są rozdrobnione, niedofinansowane lub znajdują się w początkowej fazie rozwoju. W wielu przypadkach wsparcia ofiarom przestępstw z nienawiści udzielają organizacje społeczeństwa obywatelskiego, często nieposiadające regularnego lub wystarczającego finansowania.

Niniejsza publikacja została opracowana w ramach projektu pt. „Enhancing Stakeholder Awareness and Resources for Hate Crime Victim Support Project (ESTAR)”⁴ [Projekt na rzecz zwiększania świadomości zainteresowanych stron oraz zasobów w celu wspierania ofiar przestępstw z nienawiści] realizowanego wspólnie przez Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE (OSCE ODIHR)⁵ oraz Stowarzyszenie Ośrodków Doradztwa dla Ofiar Przemocy na Tle Prawicowym, Rasistowskim i Antysemickim w Niemczech (VBRG)⁶ i ma służyć rozwiązaniu niektórych spośród tych problemów przez opracowanie praktycznych narzędzi dla państw i społeczeństwa obywatelskiego. Projekt ESTAR jest realizowany w czterdziestu jeden krajach⁷, z których wszystkie są państwami uczestniczącymi w OBWE i państwami członkowskimi Rady Europy, a niektóre z nich są również członkami Unii Europejskiej.

Niniejsza publikacja ma na celu dostarczenie informacji oraz ułatwienie decydom, urzędnikom wymiaru sprawiedliwości oraz pracownikom, którzy udzielają wsparcia ofiarom, zrozumienia szczególnych potrzeb ofiar przestępstw z nienawiści. Opisano w niej potrzeby wspólne dla wszystkich lub większości ofiar przestępstw z nienawiści – jako kategorii ofiar, a także jako jednostek. Niektóre ze skutków tych przestępstw lub potrzeb charakterystycznych dla poszczególnych grup docelowych opisano w ramach tekstowych rozmieszczonych w całej publikacji.

4 Więcej informacji o projekcie można znaleźć w serwisie internetowym OBWE/ODIHR na stronie: „ESTAR: Enhancing hate crime victim support” pod adresem <<https://www.osce.org/odih/hate-crime-victim-support>>.

5 Jako instytucja OBWE działająca na rzecz praw człowieka i demokracji, ODIHR zapewnia wsparcie państwom uczestniczącym w OBWE oraz społeczeństwu obywatelskiemu w celu przeciwdziałania m.in. nietolerancji i dyskryminacji. W związku z tym ODIHR przydzielono liczne zadania w zakresie przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści. Więcej informacji można znaleźć na stronie: *ODIHR's Efforts to Counter Hate Crime* (Warszawa: OBWE/ODIHR, 2016), <<https://www.osce.org/odih/68668>>.

6 VBRG zapewnia ofiarom przemocy na tle prawicowym, rasistowskim i antysemickim dostęp do poradnictwa i wsparcia na terenie całych Niemiec. Więcej informacji na temat VBRG można znaleźć pod adresem: <<https://www.verband-brg.de/english/>>.

7 Albania, Armenia, Austria, Belgia, Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Gruzja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Islandia, Litwa, Luksemburg, Łotwa, Malta, Mołdawia, Czarnogóra, Macedonia Północna, Niemcy, Norwegia, Polska, Portugalia, Cypr, Rumunia, Serbia, Słowacja, Słowenia, Szwajcaria, Szwecja, Turcja, Ukraina, Węgry, Włochy i Wielka Brytania.

Niedawne zmiany prawne, jakie zaszły w UE, wywarły znaczący wpływ na krajowe ustawodawstwo mające na celu ochronę ofiar w krajach członkowskich. Na przykład, w dyrektywie UE w sprawie praw ofiar wyraźnie wskazano ofiary przestępstw z nienawiści jako osoby wymagające zwiększonej ochrony i wsparcia. Działania podejmowane w państwach UE w odniesieniu do ofiar przestępstw z nienawiści wynikają z różnorodnych przepisów i regulacji międzynarodowych. Zrozumienie potrzeb osób dotkniętych takimi przestępstwami powinno być pierwszym krokiem w kierunku opracowania polityki i rozwiązań w zakresie stosowanych środków karnych oraz wsparcia dla ofiar. Podobnie niniejsza publikacja – jeden z pierwszych produktów projektu EStAR – będzie stanowić podstawę pozostałych prac realizowanych w ramach tego projektu. W przyszłych produktach EStAR sformułowane zostaną szczegółowe zasady, które należy przyjąć w celu skutecznej ochrony ofiar przestępstw z nienawiści i udzielania im wsparcia. Niniejsza publikacja kładzie podwaliny pod te zasady, wskazując, dlaczego szczególnie podejście tego typu jest potrzebne.

W niniejszej publikacji wskazano na konieczność koncentracji na ofiarach przestępstw z nienawiści z zastosowaniem zindywidualizowanego, uwzględniającego niuanse interseksjonalności podejścia do każdej osoby. Podejście to musi uwzględniać sytuację osobistą ofiary, materialne i niematerialne skutki przestępstwa, w tym ewentualne konsekwencje psychologiczne, takie jak traumatyzacja i zespół stresu pourazowego, oraz szczególne potrzeby każdej ofiary. Takie zindywidualizowane podejście powinno być każdorazowo stosowane przez wszystkie osoby zajmujące się problematyką przestępstw z nienawiści i pracujące z ich ofiarami.

Niniejsza publikacja skierowana jest w pierwszej kolejności do funkcjonariuszy organów ścigania i urzędników wymiaru sprawiedliwości, a także do specjalistów w dziedzinie przestępstw z nienawiści oraz osób udzielających wsparcia ofiarom zarówno ze strony rządu, jak i społeczeństwa obywatelskiego. W związku z różnorodnością i szerokim zakresem swoich potrzeb ofiary przestępstw z nienawiści mają regularny kontakt z wieloma innymi specjalistami. Prawnicy, psycholodzy, pracownicy medyczni i socjalni mogą zapoznać się z tą publikacją, aby móc lepiej zadbać o swoich klientów. Wreszcie, może ona przyczynić się do podniesienia ogólniejszej świadomości społecznej na temat skutków przestępstw z nienawiści, co w konsekwencji zwiększy zaangażowanie w zapobieganie temu zjawisku.

Niniejsza publikacja została opracowana wspólnie przez ODIHR i VBRG w oparciu o współpracę tych organizacji ze społecznościami i organami wymiaru sprawiedliwości w całym regionie OBWE. Wykorzystano w niej wiedzę specjalistyczną w zakresie wsparcia dla ofiar przestępstw z nienawiści, a także oparto się na publikacjach tematycznych obydwu organizacji, w tym na publikacji ODIHR *Hate Crime Victims in the*

*Criminal Justice System: A Practical Guide*⁸ [„Ofiary przestępstw z nienawiści w systemie wymiaru sprawiedliwości: praktyczny przewodnik”] oraz wspólnej publikacji VBRG i RAA Sachsen *Hate Crime Victim Support in Europe: A Practical Guide* [„Wsparcie dla ofiar przestępstw z nienawiści w Europie: praktyczny przewodnik”]⁹. Uwzględniono w niej informacje dostarczone przez przedstawicieli organizacji społeczeństwa obywatelskiego i społeczności, a także wskazówki eksperta w tej dziedzinie Paula Iganskiego z Uniwersytetu w Lancaster.

Niniejszą publikację zbudowano wokół koncepcji „interwencji opartej na zrozumieniu”. W rozdziale I wyjaśniono pojęcia przestępstwa z nienawiści i ofiary takiego przestępstwa. W rozdziale II omówiono różne skutki przestępstw z nienawiści dla ofiar. W rozdziale III poruszono kwestię potrzeb poszczególnych ofiar, które wynikają z tych skutków. W ostatnich dwóch rozdziałach potrzeby te pogrupowano zgodnie z głównymi zasadami, których muszą przestrzegać osoby reagujące na przestępstwa z nienawiści i pracujące z ofiarami.

Publikacja zawiera zanonimizowane cytaty z wypowiedzi ofiar oraz ich osobiste świadectwa zebrane przez ODIHR i VBRG. Zamieszczono je, aby pomóc czytelnikowi lepiej zrozumieć krzywdę, jaką wyrządzają przestępstwa z nienawiści, a tym samym przybliżyć mu rzeczywistość osób ich doświadczających.

8 *Hate Crime Victims in the Criminal Justice System* (Warszawa: OBWE/ODIHR, 2020), <<https://www.osce.org/odihr/447028>>.

9 Stephan-Jakob Kees, Paul Iganski, Robert Kusche, Magdalena Świder i Kusminder Chahal, *Hate Crime Victim Support in Europe – A Practical Guide* (Dresden: VBRG e. V./RAA Sachsen, 2016), <<https://www.verband-brg.de/guidelines-hate-crime-victim-support-in-europe/>>.

I. Przestępstwa z nienawiści i ofiary przestępstw z nienawiści

1. Co to jest przestępstwo z nienawiści?

Przestępstwa z nienawiści to przestępstwa motywowane uprzedzeniami¹⁰. Dlatego, w przypadku przestępstwa z nienawiści zawsze występują dwa elementy:

- **Przestępstwo:** Czyn, który stanowi przestępstwo w świetle prawa karnego. Przepisy prawa różnią się w poszczególnych krajach, więc występują pewne różnice co do rodzajów zachowań, które stanowią przestępstwo (na przykład zastraszanie, groźby, rozbój, uszkodzenie mienia, napad, zabójstwo itp.). W większości krajów jednak, za przestępstwa uznawane są te same rodzaje aktów przemocy.
- **Uprzedzenie jako motywacja:** Popołniając przestępstwo, sprawca działa z pobudek związanych z uprzedzeniami. To właśnie uprzedzenia jako motywacja sprawiają, że przestępstwa z nienawiści różnią się od zwykłych przestępstw.

Powyższa definicja przestępstwa z nienawiści implikuje, że sprawca celowo wybiera ofiarę na podstawie jej przynależności, postrzeganej przynależności lub związku z określoną grupą, bądź też wyraża podczas napaści wrogość wobec takiej grupy. Celem napaści może być jedna lub więcej osób, lecz może nim być również mienie wiązane z grupą, która ma wspólną cechę chronioną. Cecha chroniona to cecha grupowa, taka jak rasa, język, wyznanie, pochodzenie etniczne, narodowość, orientacja seksualna, tożsamość płciowa, niepełnosprawność, płeć lub inna wspólna cecha, która jest fundamentalna dla tożsamości danej grupy. Przestępstwa z nienawiści mogą wynikać z wielu uprzedzeń jednocześnie.

Przestępstwa z nienawiści są sygnałem odrzucenia wysyłanym do osób, które są ich celem, oraz do ich społeczności. Jeżeli nie są one zwalczane, mogą wywierać ogólniejsze skutki społeczne. Mogą one rodzić wśród społeczności, które są ich celem,

¹⁰ Decyzja Rady Ministerialnej OBWE nr 9/09, *op. cit.*, punkt 1.

poczucie wyobcowania wobec państwa, a w szczególności organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Może też dochodzić do eskalacji napięć i niechęci między społecznościami skutkującej atakami odwetowymi, a w skrajnych przypadkach niepokojami społecznymi lub konfliktami. W związku z tym przestępstwa z nienawiści stanowią poważne zagrożenie dla zasad równości i niedyskryminacji, lecz także dla spójności społecznej.

2. Kto jest ofiarą przestępstwa z nienawiści?

Wszyscy ludzie mają cechy chronione, więc ofiarą przestępstwa z nienawiści może stać się każdy – zarówno osoby należące do grup większościowych, jak i mniejszościowych. Popołniając przestępstwa z nienawiści, sprawcy wyrażają uprzedzenia wobec całych społeczności. Konkretnie ofiary są często wybierane przypadkowo tylko dlatego, że są przedstawicielami swojej grupy.

W zależności od kontekstu krajowego i lokalnego członkowie grup, które doświadczają marginalizacji lub dyskryminacji, są bardziej narażeni na przestępstwa z nienawiści od innych. Bardziej narażone są również osoby widoczne lub łatwe do zidentyfikowania jako należące do pewnej grupy bądź z nią powiązane. W przypadku niektórych grup te różnice (na przykład w odniesieniu do ubioru i noszenia symboli religijnych) są związane z płcią, w związku z czym kobiety lub mężczyźni z tej samej grupy doświadczają napaści różnego rodzaju. Na przykład muzułmanki noszące chusty są bardziej narażone na napaść w porównaniu z muzułmańskimi mężczyznami, którzy nie noszą żadnych symboli religijnych, z kolei żydowscy mężczyźni noszący jarmułki są bardziej narażeni na napaść od żydowskich kobiet bez symboli religijnych. Przestępstwa z nienawiści odzwierciedlają charakter uprzedzeń panujących w społeczeństwie i wśród poszczególnych sprawców, które mają również wpływ na cel oraz rodzaj napaści. Na przykład w przypadku przestępstw z nienawiści wobec osób z niepełnosprawnościami częste jest niszczenie przyrządów rehabilitacyjnych, a w przypadku przestępstw z nienawiści wobec osób LGBTI – gwałt „naprawczy”.

Co więcej, ofiary są często wybierane na podstawie swojej intersekcyjnej tożsamości, a przestępstwa tego rodzaju mogą być motywowane wieloma uprzedzeniami jednocześnie. Płeć może na przykład łączyć się z innymi chronionymi cechami, takimi jak wiek, niepełnosprawność, pochodzenie etniczne, rasa i wyznanie. Osoby zawodowo związane z problematyką płci lub aktywnie zaangażowane w tę problematykę, na przykład pracujące dla grup działających na rzecz praw kobiet lub organizacji społeczeństwa obywatelskiego zajmujących się osobami LGBTI, również mogą stać się celem napaści.

Dyrektywa UE w sprawie praw ofiar definiuje ofiarę przestępstwa jako „osobę fizyczną, która doznała szkody, w tym krzywdy fizycznej, psychicznej, moralnej lub emocjonalnej lub straty majątkowej, bezpośrednio spowodowanej przestępstwem”¹¹. Zgodnie z tą definicją ofiarą przestępstwa z nienawiści jest osoba fizyczna, która doznała szkody w wyniku przestępstwa z nienawiści. „Szkoda” może obejmować uszkodzenie ciała lub utratę życia, szkody materialne (majątkowe) i moralne (w tym ból, cierpienie fizyczne, psychiczne lub emocjonalne), straty ekonomiczne i utratę dochodów oraz utratę środków utrzymania dla osób pozostających na utrzymaniu danej osoby¹².

Przestępstwa z nienawiści mogą mieć większe skutki dla osób, które są ich celem, od innych przestępstw, gdyż ofiary są atakowane na podstawie swoich cech osobistych. Cechy te są często niezmiennie i leżą u podstaw tożsamości ofiary. Skutki przestępstw z nienawiści dokładniej opisano w rozdziale III.

Aby zrozumieć potrzeby ofiar przestępstw z nienawiści, w niniejszej publikacji skoncentrowano się na bezpośrednich ofiarach takich przestępstw. Należy jednak zauważyć, że istnieje więcej kategorii osób, które mogły ucierpieć w wyniku takich zdarzeń, a zatem również wymagają ochrony i wsparcia. Należą do nich: a) krewni ofiary; b) świadkowie zdarzenia; c) członkowie społeczności, którzy mają wspólne cechy z osobą będącą celem napaści lub powiązania ze zniszczonym mieniem; d) członkowie innych społeczności, którzy doświadczyli historycznej i/lub instytucjonalnej dyskryminacji i marginalizacji oraz mogą żywić obawy, że staną się celem napaści, jeżeli nie zapobiegnie się dalszym przestępstwom z nienawiści.

W niniejszej publikacji osoby dotknięte przestępstwem określane są mianem „ofiar” zgodnie z terminologią używaną w najważniejszych dokumentach międzynarodowych i dyskursie prawnym. Termin ten jest używany w celu uchwycenia poważnych konsekwencji przestępstw z nienawiści oraz uniknięcia ich trywializacji. Terminu „ofiara” należy jednak używać z ostrożnością, gdyż bycie ofiarą nie określa tożsamości danej osoby. Co więcej, w wielu językach termin ten ma negatywne konotacje. Często kojarzony jest ze słabością, bezsilnością i bezradnością oraz może mieć charakter stygmatyzujący. Jest on ponadto statyczny i nie bierze pod uwagę wymiaru radzenia sobie z problemami przez ofiarę. Dlatego też wiele ofiar nie określa siebie samych jako „ofiary”, nawet jeżeli są nimi z prawnego punktu widzenia. Określanie osób dotkniętych takimi przestępstwami mianem „ofiar” niesie ze sobą niebezpieczeństwo zaprzeczania ich odporności, sprawczości oraz zdolności do przezwyciężenia konsekwencji wyrządzonej im krzywdy.

11 Dyrektywa 2012/29/UE, *op. cit.*, rozdział 1, art. 2.

12 OBWE/ODIHR (2020), *op. cit.*, s. 32.

II. Skutki przestępstw z nienawiści

Jak wskazano powyżej, skutki przestępstw z nienawiści mogą być o wiele większe niż w przypadku przestępstw niemotywowanych uprzedzeniami, zwłaszcza jeżeli chodzi o wpływ na poszczególne ofiary i osoby bezpośrednio z nimi związane. Uznanie skutków przestępstw z nienawiści stanowi podstawę do traktowania ofiar z szacunkiem i wrażliwością oraz może umożliwić lepsze zrozumienie ich potrzeb.

1. Skutki bezpośrednie

Każda ofiara przestępstwa z nienawiści jest inna i odmiennie odczuwa jego skutki. Istnieje wiele czynników decydujących o skutkach przestępstwa. Należą do nich rodzaj zdarzenia, wcześniejsze doświadczenia danej osoby związane z jej z dyskryminacją, zaprzeczaniem jej wartości i niekorzystną sytuacją, obecność kręgów wsparcia społecznego oraz jej odporność ekonomiczna i psychologiczna. Skutki przestępstw z nienawiści mogą zależeć od interseksjonalnego charakteru tożsamości danej osoby, gdy pewna liczba jej cech osobistych oddziałuje na siebie wzajemnie w sposób czyniący je nierozdzielalnymi. Na przykład, kobiety i mężczyźni będą w różny sposób odczuwać skutki przestępstw z nienawiści ze względu na ich odmienne role społeczne oraz obowiązki w społeczeństwie lub społeczności. Zarazem doświadczenia poszczególnych osób będą się różnić w zależności od ich pochodzenia etnicznego, orientacji seksualnej, wyznania itp. W przypadku przestępstwa z nienawiści motywowanego większą liczbą uprzedzeń jego ukierunkowanie na kilka powiązanych cech ofiary może również pogarszać jego skutki (i zwiększać stopień zawinienia sprawcy).

Wspólny mianownik stanowi jednak to, że ofiary przestępstw z nienawiści są atakowane za to, kim są. Działania sprawcy mogą być zatem odczuwane jako napaść na sam rdzeń tożsamości danej osoby, któremu sprawca odmawia wartości, umniejsza go i z niego szydzi.

Poza obrażeniami fizycznymi i szokiem doznany bezpośrednio po napaści, jednym z najbardziej znaczących skutków przestępstwa z nienawiści – większym niż w przypadku innych przestępstw – jest odczuwany przez ofiarę dystres społeczno-emocjonalny i psychiczny. Skutki emocjonalne to cierpienie psychiczne, które jest zazwyczaj

krótkotrwałe, choć może trwać przez kilka tygodni. Skutki psychologiczne wiążą się z bardziej trwałym, długoterminowym cierpieniem psychicznym.

Liczne badania sugerują, że ofiary przestępstw z nienawiści są bardziej narażone na przedłużające się, nasilone objawy depresji i wycofania, poczucie bezbronności, niepokoju oraz nerwowości; uczucie skrajnej izolacji; długotrwały strach; przedłużające się objawy psychosomatyczne; znaczące problemy w pracy zawodowej lub szkole; jak również poważne problemy w kontaktach z członkami rodziny lub przyjaciółmi¹³.

Wszyscy ludzie mają fundamentalną potrzebę przynależności, a poczucie więzi z innymi jest niezbędne dla dobrego samopoczucia psychicznego. Przestępstwa z nienawiści skutkują marginalizacją. Stanowią one sygnał, że osoby z cechami tożsamości ofiary są niemile widziane w swojej szkole, miejscu pracy, sąsiedztwie, mieście czy kraju. W niektórych przypadkach w rzucanych przez przestępców obelgach bardzo wyraźny jest przekaz wykluczający. Odrzucenie, ostracyzm i wykluczenie społeczne mogą skutkować bólem oraz dyskomfortem. Im większe odrzucenie, tym silniejszy potencjalny dystres społeczno-emocjonalny i psychiczny.

„Naprawdę nie czuję się częścią tego społeczeństwa ani nie dostrzegam w nim akceptacji. Jest tak wiele nienawiści! Boję się, że moją matkę, gdy będzie miała sama wieczorem, ktoś zaatakuje dlatego, że ma zasłoniętą twarz. Boję się o moje przyszłe dzieci. Przez to wszystko odczuwam przygnębienie i myślę o przeniesieniu się dokądś, gdzie przez moją religię nie będę potencjalnym celem.”¹⁴ – ofiara napaści rasistowskiej

Strach przed ponowną napaścią jest typowy dla ofiar przestępstw z nienawiści. Zdając sobie sprawę, że stały się celem napaści ze względu na swoją tożsamość społeczną i cechy, których nie mogą zmienić, ofiary obawiają się, że taka sytuacja może się powtórzyć w każdej chwili. Dlatego też każde przestępstwo z nienawiści stanowi groźbę przyszłej napaści nie tylko dla osoby bezpośrednio nim dotkniętej, ale także dla innych osób o tej samej tożsamości społecznej i cechach charakterystycznych, jak również dla innych społeczności, które borykają się z dyskryminacją. Aby poradzić sobie z tym strachem, ofiary i osoby, które mogą potencjalnie się nimi stać, mogą wykorzystywać, często nieświadomie, mechanizmy obronne. Niektórzy ludzie normalizują swoje

13 Paul Iganski, *Understanding the needs of persons who experience homophobic or transphobic violence or harassment: The impact of hate crime* (Warszawa: Kampania Przeciw Homofobii, 2016).

14 Ten oraz inne cytaty użyte w niniejszej publikacji są wynikiem pracy prowadzonej przez przedstawicieli ODIHR i VBRG ze społecznościami oraz poszczególnymi osobami. Słowa te zostały wypowiedziane przez prawdziwych ludzi mieszkających w krajach objętych projektem, których dane osobowe pominięto, aby zapewnić im prywatność i bezpieczeństwo.

doświadczenia, akceptując zaprzeczanie ich wartości, dyskryminację oraz nietolerancję jako codzienny i „normalny” stan rzeczy.

Reakcje na strach przed ponowną napaścią mogą prowadzić do zmian w zachowaniu. Ofiary przestępstw z nienawiści częściej zgłaszają, że podejmują środki zapobiegawcze, na przykład starają się zachować czujność, mniej ufają ludziom i unikają pewnych miejsc o określonych porach. Ofiary mogą obawiać się wyjść wieczorem lub udać się na imprezę, unikać miejsc, gdzie mogą gromadzić się napastnicy, a w niektórych przypadkach decydować się na przeprowadzkę lub emigrację. Niektóre ofiary przestępstw z nienawiści starają się ukryć w miejscach publicznych pewne aspekty swojej tożsamości społecznej, nie nosząc symboli religijnych lub kulturowych, zmieniając strój, nie trzymając się za ręce z partnerem/partnerką tej samej płci, nie mówiąc w swoim języku i nie wspominając w codziennych rozmowach o swoim pochodzeniu lub orientacji seksualnej. Niektóre ofiary sięgają po alkohol lub narkotyki. Inne mogą uciekać się do agresywnego (werbalnego lub fizycznego) odwetu wobec osób bądź grup reprezentujących napastników, co może skutkować pociągnięciem ofiar do odpowiedzialności karnej¹⁵.

2. Skutki pośrednie

Skutki przestępstwa z nienawiści zazwyczaj nie ograniczają się do pojedynczej ofiary. Napaść motywowana nienawiścią stanowi sygnał o odrzuceniu i zaprzeczeniu wartości nie tylko osoby, która jest jej celem, ale także reprezentowanej przez nią społeczności¹⁶. Społeczność o tych samych cechach, co ofiara, może doświadczyć takiej napaści tak, jakby cała padła jej ofiarą. Jej członkowie mogą doświadczać strachu i czuć się zagrożeni przyszłymi atakami. Skutki takie mogą być zwielokrotnione w przypadku, gdy dana społeczność była w przeszłości marginalizowana, dyskryminowana lub prześladowana.

„Do chwili napaści nigdy nie postrzegałem siebie jako obcokrajowca. Nigdy nie byłem dyskryminowany. Od tego dnia wszystko się zmieniło”. – członek rodziny ofiary napaści rasistowskiej

Przestępstwa z nienawiści mogą ponadto wpływać na sposób życia danej społeczności, jej poczucie bezpieczeństwa i udział w życiu społecznym. Strach przed napaścią może powstrzymywać społeczności przed organizowaniem wydarzeń kulturalnych lub religijnych. Obawa przed wiktymizacją może też zmuszać społeczność i jej członków do większej ostrożności, a często wręcz autocenzury w przestrzeni publicznej. Ponadto, gdy władze ignorują kontekst związany z uprzedzeniami i nie wysyłają

15 OBWE/ODIHR (2020), *op. cit.*, s. 31.

16 Jest to zjawisko znane również jako „skutek doznawany pośrednio”.

jasnego kontrsygnału do sprawców, społeczności mogą stracić poczucie bezpieczeństwa i zaufanie do organów państwa. Może to skutkować koniecznością zapewnienia bezpieczeństwa swoich obiektów i imprez w zastępstwie władz, co pochłania środki przeznaczone na działalność kulturalną oraz społeczną. W skrajnych przypadkach brak wsparcia ze strony władz może zmuszać społeczności do przeniesienia się do innego miejsca, miasta lub nawet kraju.

3. Wtórna wiktyimizacja i jej skutki

Według Europejskiej Sieci Zapobiegania Przystępczości:

„Termin wtórnej wiktyimizacji odnosi się do takiego jej rodzaju, który nie jest bezpośrednim skutkiem czynu przystępczego, lecz wynika z reakcji instytucji i osób okazanej ofierze. Reakcja ta może obejmować nieuznanie faktu, że jest ona ofiarą, brak szacunku w jej traktowaniu, nieczułe i nieprofesjonalne podejście do ofiary oraz jej dyskryminację w jakiegokolwiek postaci”¹⁷.

W przypadku wielu ofiar przystępstw z nienawiści wtórna wiktyimizacja może skutkować jeszcze większym upokorzeniem, poniżeniem i izolacją, co będzie miało dodatkowy wpływ na ich zdrowie emocjonalne i psychiczne oraz dobrobyt społeczny i ekonomiczny. Zatem reakcja oraz zachowanie przedstawicieli organów wymiaru sprawiedliwości, a także pracowników instytucji wspierających ofiary przystępstw (w tym służb medycznych i psychologicznych, prawników i służb prawnych, pracowników socjalnych i organizacji społeczeństwa obywatelskiego udzielających wsparcia ofiarom) może mieć decydujący wpływ na sytuację ofiar przystępstw z nienawiści.

„W moim kraju nie wolno być innym. Wyszliśmy na zewnątrz i zostaliśmy pobici przez dwóch facetów. Złamali mi nos, pocięli mi szyję nożem, a [...] mój przyjaciel ma sparaliżowaną dłoń. [Gdy zgłaszaliśmy sprawę], policjanci zaczęli z nas żartować, wyzywając nas od «pedałów». Następnie wysłali nas [do] szpitala, gdzie lekarz zignorował nas i powiedział: «Jesteście chorzy, nie potrzebujecie tutaj HIV»”. – ofiara przystępstwa z nienawiści ze względu na orientację seksualną

Do wtórnej wiktyimizacji przyczynić mogą się w szczególności przedstawiciele organów wymiaru sprawiedliwości, postępując w następujący sposób:

17 „Preventing Secondary Victimization policies and practices”, European Crime Prevention Network, EUCPN Toolbox Series nr 7, s. 9, <https://eucpn.org/sites/default/files/document/files/toolbox_vii_-_final.pdf>.

- brak reakcji lub reakcja beзуżyteczna i skutkująca poniżeniem;
- przypisywanie odpowiedzialności za przestępstwo ofiarom lub twierdzenie, że wina leży po stronie ofiary (*victim blaming*);
- umniejszanie wagi zgłoszonego przestępstwa z nienawiści oraz trywializowanie indywidualnych doświadczeń i konsekwencji;
- odrzucenie perspektywy ofiary w ocenie przestępstwa, nieuwzględnienie uprzedzeń jako motywacji lub zignorowanie ich jako elementu nieistotnego;
- przejawianie negatywnych postaw lub uprzedzeń prezentowanych przez sprawcę i traktowanie ofiary stosownie do tego;
- wyrażanie współczucia i zrozumienia dla sprawcy;
- brak odpowiedniej wiedzy, doświadczenia i umiejętności, aby uznać znaczenie tożsamości ofiary z punktu widzenia przestępstwa, którego doznała;
- nieuwzględnienie indywidualnych potrzeb ofiary, zwłaszcza potrzeby uzyskania informacji i sprawiedliwości; oraz
- odmowa przyznania ofierze praw lub statusu ofiary.

Ponadto sprawcy i ich krewni, opinia publiczna, a zwłaszcza media, oraz obrońcy sprawców w postępowaniu sądowym mogą mieć pozytywny lub negatywny wpływ z punktu widzenia wtórnej wiktymizacji – zapobiegać jej lub ją powodować¹⁸.

W dniu 18 kwietnia 2016 r. w jednym z państw członkowskich UE brutalnie pobito romskiego chłopca. Sprawca obrzucił ofiarę obelgami na tle rasowym i zaatakował ją fizycznie za jej stwierdzenie, że uważa się za równą napastnikowi, mimo że różnią się pochodzeniem etnicznym¹⁹.

Chociaż w wyroku sądu wyraźnie uznano, że napaść była motywowana uprzedzeniami rasowymi, procesowi towarzyszyły liczne przejawy rasizmu, które doprowadziły do wtórnej wiktymizacji ofiary i ujawniły nieadekwatność reakcji wymiaru sprawiedliwości na przestępstwa z nienawiści. Podczas prowadzonej obdukcji lekarz sądowy użył obelgi na tle etnicznym i minimalizował powagę napaści, mówiąc: „Został [ofiara] tylko lekko kopnięty”. Funkcjonariusz prowadzący dochodzenie również użył obelgi na tle etnicznym. Sprawca tej brutalnej rasistowskiej napaści na nieletniego został potraktowany łagodnie:

18 Matthias Quent, Daniel Geschke i Eric Peinelt, *Die haben uns nicht ernst genommen. Eine Studie zu Erfahrungen von Betroffenen rechter Gewalt mit der Polizei* [„Nie potraktowali nas poważnie. Studium doświadczeń ofiar prawicowej przemocy z kontaktów z policją”] (Berlin: VBRG e.V., 2014), s. 18, <https://www.verband-brg.de/wp-content/uploads/2019/01/EZRA-VBRG-Studie-Die_haben_uns_nicht_ernst_genommen_WEB.pdf>.

19 Ofiara była reprezentowana w postępowaniu karnym przez Komitet Helsiński działający w państwie uczestniczącym w OBWE, w którym doszło do przestępstwa.

otrzymał wyrok w zawieszeniu na trzy lata i cztery miesiące prac społecznych. Ten wyrok był sygnałem instytucjonalnej tolerancji wymiaru sprawiedliwości dla przestępstw z nienawiści.

W kontekście długotrwałej marginalizacji Romów i rasizmu obecnego w dyskursie publicznym sprawa ta zaowocowała zainicjowaną przez Europejskie Centrum Praw Romów międzynarodową kampanią solidarnościową #RomaAreEqual. W ciągu kilku dni kampania internetowa trafiła do tysięcy osób w całej Europie, przy czym informowały o niej też organizacje międzynarodowe.

III. Potrzeby ofiar przestępstw z nienawiści

Przestępstwa z nienawiści skutkują pewnymi wspólnymi rodzajami potrzeb wśród ich ofiar. Zrozumienie tych potrzeb ma podstawowe znaczenie dla właściwej reakcji na te przestępstwa i przeciwdziałania ich szkodliwym skutkom.

Potrzeby te obejmują kwestie takie jak:

- bezpieczeństwo osobiste i ochrona;
- praktyczna pomoc;
- wsparcie emocjonalne i psychospołeczne;
- poufność i zaufanie;
- informacje i porady;
- pomoc w poruszaniu się w systemie wymiaru sprawiedliwości; oraz
- traktowanie z szacunkiem i godnością.

Ofiary przestępstw z nienawiści mają zazwyczaj podobne potrzeby, jak ofiary innych rodzajów przestępstw. Istnieją jednak pewne rodzaje potrzeb, których wystąpienie jest bardziej prawdopodobne w przypadku wszystkich lub większości ofiar przestępstw z nienawiści, a także konkretne potrzeby, które występują w przypadku poszczególnych rodzajów przestępstw z nienawiści. Ważne jest, aby wszystkie osoby pracujące z ofiarami przestępstw z nienawiści, w tym służby medyczne i psychologiczne, prawnicy i służby prawne, pracownicy socjalni, organizacje społeczeństwa obywatelskiego świadczące pomoc ofiarom oraz służby wymiaru sprawiedliwości, posiadały umiejętności i zasoby niezbędne w celu zaspokojenia potrzeb ofiar lub wiedziały, dokąd kierować ofiary po wsparcie.

1. Potrzeba bezpieczeństwa osobistego i ochrony

Doświadczając przestępstwa z nienawiści i bezpośrednio po nim, większość ofiar ma silne poczucie braku bezpieczeństwa oraz zagrożenia. Przestępstwa takie mogą wywierać dewastujące bezpośrednie skutki fizyczne i emocjonalne: niektóre ofiary odnoszą obrażenia fizyczne, są zdezorientowane, a ich poczucie kontroli nad własnym bezpieczeństwem znacznie się zmniejsza. Na tym etapie potrzeba bezpieczeństwa

i ochrony fizycznej jest najsilniej odczuwana, gdyż tacy ludzie często czują się bezradni, bezbronni i wystraszeni.

Wśród ofiar występuje głęboka potrzeba poczucia bezpieczeństwa i ochrony przed dalszą krzywdą. Ofiary odczuwają potrzebę bezpieczeństwa niezależnie od miejsca popełnienia przestępstwa. Wiele ofiar przestępstw z nienawiści ma poczucie, że musi zmienić miejsce zamieszkania, szkołę, miejsce pracy, miasto, a nawet kraj, aby opuścić środowisko, w którym doszło do napaści na ich tożsamość. Rzadko jest to jednak możliwe, więc ofiary szukają innych sposobów na zwiększenie swojego bezpieczeństwa, jak na przykład wymiana zamków w drzwiach, instalacja systemów alarmowych lub kamer wideo bądź poproszenie przyjaciół oraz krewnych, aby towarzyszyli im w drodze do i z domu lub miejsca pracy lub też zamieszkali z nimi. Takie środki zaradcze mogą być jednak poza zasięgiem wielu ofiar przestępstw z nienawiści, natomiast potrzebę poczucia bezpieczeństwa odczuwają wszystkie ofiary.

„Byliśmy przerażeni i biegaliśmy od jednego mieszkania do drugiego. Zadzwoniliśmy na policję. Nie mogliśmy zostać w naszym pokoju, gdyż zniszczył go wywołany przez napastników pożar. Poradnia znalazła nam miejsce, gdzie mogliśmy tymczasowo zamieszkać, oraz zaangażowała prawnika i innych ludzi, którzy chcieli nam pomóc”. – dwaj mieszkańcy ośrodka dla uchodźców obrzuceni przez okno rasistowskimi obelgami przez tych samych sprawców, którzy poprzedniej nocy dokonali podpalenia

Dla sprawców przestępstw motywowanych nienawiścią celem są określone instytucje i budynki, gdyż w widoczny sposób reprezentują one tożsamość społeczną ofiar przestępstw z nienawiści, a także dlatego, że sprawcy chcą zdelegitimizować ich obecność w przestrzeni publicznej. Do takich celów należą synagogi, meczety, szkoły religijne dla mniejszości, sklepy spożywcze i kawiarnie oferujące produkty oraz usługi klientom pewnych narodowości, a także kluby, bary i inne firmy przyjazne osobom LGBTI. Będą one potrzebować wsparcia i profesjonalnego doradztwa w celu poprawy poziomu ich bezpieczeństwa.

Wiele ofiar przestępstw z nienawiści zadaje sobie pytanie, na jakie niebezpieczeństwo będą narażone w przyszłości i co mogą zrobić, aby skutecznie chronić się przed przyszłymi napaściami. Wszystkie instytucje, z którymi ofiara ma kontakt, powinny przeprowadzić ocenę ryzyka i podjąć refleksję nad istniejącym zagrożeniem.

„Każdy dzień mojego życia przenika strach. Rozglądam się dookoła, zapamiętuję tablice rejestracyjne przejeżdżających samochodów i sprawdzam, kto mnie cały czas obserwuje”. – ofiara napaści z pobudek rasistowskich

Nie można dopuścić do sytuacji, w której ofiary przestępstw z nienawiści obawiałyby się dalszej wiktymizacji przez procedury związane z wymiarem sprawiedliwości. W szczególności muszą one czuć się bezpieczne pod względem fizycznym i emocjonalnym podczas składania zawiadomienia o przestępstwie na posterunku policji lub w czasie składania zeznań albo uczestniczenia w inny sposób w postępowaniu na sali sądowej.

Organy wymiaru sprawiedliwości powinny zapewnić ochronę ofiar oraz członków ich rodzin przed szkodami fizycznymi, emocjonalnymi i psychologicznymi, w tym ochronę przed wtórną i ponowną wiktymizacją, zastraszaniem, a także odwetem. Pracownicy wymiaru sprawiedliwości muszą zapewnić ofiary, że zostaną podjęte działania mające na celu ich wsparcie i ochronę. Wiele takich ofiar chce, aby ktoś towarzyszył im podczas wizyty na posterunku policji, jak też odczuwa potrzebę separacji od sprawcy oraz zapewnienia dodatkowych środków bezpieczeństwa, w tym eskorty policyjnej w drodze na salę sądową i z powrotem, a także oddzielnych, bezpiecznych poczekalni w budynkach sądowych. Perspektywa uzyskania przez sprawcę dostępu do danych osobowych ofiary przez wgląd w akta śledztwa jest dla wielu ofiar dużym obciążeniem, gdyż obawiają się one ponownych napaści lub odwetu za zgłoszenie przestępstwa.

Ważne jest również przywrócenie poczucia bezpieczeństwa u jednostki i całej społeczności. Odzyskując poczucie bezpieczeństwa, ofiary przestępstw z nienawiści zyskują zarazem pewność siebie i poczucie kontroli, mogą brać udział w procedurach wymiaru sprawiedliwości, a także chętniej korzystają z dostępnych usług socjalnych i świadczonych w obrębie społeczności.

Niektóre osoby LGBTI i osoby z niepełnosprawnościami doświadczają przestępstw z nienawiści ze strony swoich rodziców, innych członków rodziny lub opiekunów, z którymi mieszkają. Takie przypadki potencjalnie różnią się od innych rodzajów przestępstw z nienawiści, gdyż ofiary mogą być szczególnie bezbronni we własnych domach, co dodatkowo zwiększa ich potrzebę bezpieczeństwa. Aby uniknąć ponownej wiktymizacji, niezbędne może być przeniesienie ofiary do schroniska lub, w przypadku ofiar LGBTI, do miejsca w obrębie tej społeczności.

2. Potrzeba praktycznej pomocy

Niektóre ofiary przestępstw z nienawiści pilnie potrzebują praktycznego wsparcia, aby móc poradzić sobie z konsekwencjami i skutkami przestępstwa – od natychmiastowej pomocy medycznej po długoterminową profesjonalną pomoc, która zaspokoi zmieniające się potrzeby ofiary. Taka potrzeba wsparcia obejmuje wsparcie materialne i praktyczne, pomoc psychologiczną, porady prawne, tłumaczenie ustne oraz pomoc w uzyskaniu odszkodowania.

Niektóre ofiary mogą potrzebować pomocy w zorganizowaniu i opłaceniu tymczasowego mieszkania, często znajdują się też w sytuacji utraty dochodów, konieczności naprawy zniszczonego mienia, montażu dodatkowych zabezpieczeń i opłacenia kosztów transportu niezbędnego w celu uzyskania dostępu do podmiotów udzielających wsparcia. Ofiary mogą również potrzebować pomocy w opiece nad dziećmi i innymi krewnymi pozostającymi na ich utrzymaniu, a także wskazówek dotyczących procedur administracyjnych w zakresie ubiegania się o odszkodowanie.

Wiele ofiar romskich może nie mieć dostępu do usług oraz wsparcia, gdyż często mieszkają one w miejscach geograficznie oddalonych od podmiotów udzielających wsparcia i brak im środków finansowych na opłacenie transportu. W niektórych przypadkach zorientowanie się w dostępnych zasobach ofiarom mogą utrudniać ograniczone umiejętności czytania i pisania oraz brak zorganizowanych struktur wsparcia. Dlatego też niezbędne są działania informacyjne i udzielanie pomocy służbom wsparcia ofiar przestępstw z nienawiści, które aktywnie współpracują ze społecznościami romskimi.

3. Potrzeba wsparcia emocjonalnego i psychospołecznego

Potrzeba wsparcia emocjonalnego i psychospołecznego jest najogólniejszą spośród przejawianych przez wiele ofiar przestępstw z nienawiści. Wiele osób, które doświadczyły przestępstw z nienawiści, początkowo nie ma świadomości jak ogromne i zróżnicowane jest ich zapotrzebowanie na wsparcie emocjonalne oraz psychospołeczne. Ofiary zaczynają zdawać sobie sprawę z potrzeby takiej pomocy dopiero, gdy ich fizyczne i emocjonalne reakcje na przestępstwo objawiają się bezsennością, rozproszeniem uwagi oraz apatią.

W miarę upływu czasu potrzeba wsparcia emocjonalnego przybiera różne formy, gdyż urazy emocjonalne utrzymują się jeszcze długo po zagojeniu ran fizycznych. Niektóre

ofiary mogą potrzebować stałego specjalistycznego wsparcia psychospołecznego, aby pomóc im uporać się z długotrwałym wpływem i konsekwencjami przestępstwa. Przewyciężenie wiktyimizacji oraz budowę odporności można wspomagać, ułatwiając dostęp do krótko- i długoterminowego doradztwa psychologicznego, terapii indywidualnej i/lub grupowej.

a. Potrzeba bycia usłyszanym i wysłuchanym

Potrzeby emocjonalne ofiar i świadków przestępstw z nienawiści różnią się w zależności od konkretnej osoby. Niektóre potrzeby, takie jak potrzeba bycia usłyszanym i wysłuchanym, są wspólne dla tych, którzy doświadczyli takich przestępstw. Chociaż na początku potrzeby te rzadko są uznawane przez same ofiary, ostatecznie doświadcza ich większość osób, które zwracają się o pomoc do doradcy, przyjaciela lub policji. Podzielenie się swoimi doświadczeniami i emocjami z innymi może wyzwalać oraz przynosić ulgę. Jest to ważny pierwszy krok w uodpornieniu ofiar na emocjonalne skutki przestępstwa. Dzielenie się doświadczeniami oraz przyjmowanie różnych punktów widzenia może również pomóc w znalezieniu rozwiązań problemów i odzyskaniu zdolności do działania.

Potrzeba bycia usłyszanym i wysłuchanym jest też pierwszym krokiem w długim procesie budowania zaufania między ofiarą przestępstwa, a osobą, do której zwraca się ona o pomoc. Sposobem na dotarcie do ofiary i jej potrzeb jest słuchanie bez osądzania z góry. Ofiary przestępstw z nienawiści mają potrzebę porozmawiać z kimś, kto jest otwarty na ich opowieść i słucha ich z wyrażanym zarówno werbalnie, jak i niewerbalnie szacunkiem, gdy są gotowe mówić – niezależnie od tego, jak często się to zdarza oraz jak długo może trwać.

Policja oraz inne organy wymiaru sprawiedliwości powinny brać to pod uwagę i zaspokoić tę potrzebę przy pierwszym kontakcie z ofiarą lub na miejscu przestępstwa. Spokojna i uważna komunikacja z wykazaniem wrażliwości na kwestie płci oraz różnorodności pomoże ofierze otwarcie mówić o swoich doświadczeniach. Aby zapewnić ofiarom przestępstw z nienawiści potrzebne im traktowanie z szacunkiem i wrażliwością, niezbędne mogą być specjalne wytyczne i/lub szkolenia dla pracowników.

b. Potrzeba ofiar, aby im uwierzono i potraktowano je poważnie

Ofiary przestępstw z nienawiści potrzebują, aby im uwierzono. Uwzględnienie perspektywy ofiary w odniesieniu do uprzedzeń jako motywów przestępstwa bądź jako okoliczności obciążającej odgrywa kluczową rolę w zapewnieniu ofiarom wsparcia emocjonalnego. Stanowi do dla nich dowód, że ich doznania są uznawane, a nie lekceważone, oraz że sposób, w jaki postrzegają doświadczenie wiktyimizacji, jest traktowany poważnie.

Oznacza to, że policja i wszystkie organy wymiaru sprawiedliwości muszą poważnie traktować twierdzenia ofiary dotyczące uprzedzeń jako motywacji przestępstwa. Taką motywację należy odnotować, zbadać, ścigać i ukarać. Powinna ona zostać również wskazana w oświadczeniach publicznych. Wiara w słowa ofiary jest warunkiem koniecznym skutecznej reakcji na przestępstwa z nienawiści. Tylko ludzie, którzy wierzą, że ich słowa zostaną potraktowane poważnie, zgłaszają popełnione wobec nich przestępstwa i przedstawiają dowody.

c. Potrzeba bycia zrozumianym

Zrozumienie emocjonalne jest więzią łączącą człowieka z innymi. Brak poczucia zrozumienia często prowadzi z kolei do poczucia izolacji i wyobcowania. Poczucie bycia zrozumianym jest warunkiem koniecznym, aby ofiara mogła wyrazić swoje potrzeby i przyjąć ofertę pomocy. Z drugiej strony, gdy ofiara uważa, że nie jest właściwie rozumiana, jej zaufanie co do możliwości otrzymania wsparcia od podmiotów świadczących usługi lub władz znacznie maleje.

Wiele ofiar przestępstw z nienawiści stara się zrozumieć, dlaczego stały się celem napaści. Szukają wytłumaczenia we własnym zachowaniu, na przykład obwiniają się, że wyszły późnym wieczorem, wybrały złą drogę, nosiły symbol religijny w nieznanym miejscu, zdecydowały się na przenosiny do innego kraju itp. Próba zrozumienia, co i dlaczego im się przydarzyło, jest naturalna, gdyż ofiary chcą wyciągnąć wnioski ze swoich doświadczeń i zmienić swoje życie tak, aby nie dopuścić do kolejnego podobnego zdarzenia.

„Dzięki poradnictwu i terapii jestem dziś silniejsza niż kiedykolwiek wcześniej”. – ofiara rasistowskiego ataku, którego wynikiem była hospitalizacja i trwająca ponad rok terapia

Przestępstwa z nienawiści są jednak wymierzone w tożsamość ofiary, więc wiele osób zdaje sobie sprawę, że niewiele może zrobić, aby zapobiec powtórnemu atakowi. Zrozumienie tego faktu przez ofiarę i podmioty udzielające wsparcia jest warunkiem wstępnym wypracowania skutecznych strategii radzenia sobie z sytuacją i poszukiwania odpowiednich usług wsparcia. Potrzeby te powinny znaleźć odzwierciedlenie w podejściu urzędników wymiaru sprawiedliwości i podmiotów udzielających wsparcia. Podejście to powinno mieć na celu danie ofierze do zrozumienia, że jej doświadczenie jest ważne, przez: (i) przesłuchanie z zachowaniem wrażliwości i szacunku; (ii) zapewnienie ofiary, że nie ponosi winy za to, co się stało; (iii) osadzenie przestępstw z nienawiści we właściwym kontekście i dostarczenie prawidłowych informacji na temat dostępnych możliwości i procedur; przy jednoczesnym (iv) unikaniu nacechowanych uprzedzeniami wypowiedzi, postaw i innych form ponownej wiktymizacji.

d. Potrzeba solidarności

Poważne traktowanie jest równoznaczne z solidarnością z ofiarami przestępstw z nienawiści, z których wiele cierpi w milczeniu. Mogą one odczuwać wstyd lub winę z powodu własnego cierpienia. Mogą wątpić w siebie i obwiniać się lub czuć, że one same lub grupa, do której należą, podlegają dehumanizacji. Ta reakcja psychologiczna powoduje, że wiele ofiar przestępstw z nienawiści unika mówienia o swoich doświadczeniach i staje się wycofana. Nie jest to jednak jedyny powód, dla którego ofiary przestępstw z nienawiści nie dzielą się swoimi doświadczeniami ani nie szukają pomocy.

Wiele ofiar przestępstw z nienawiści należy do grup, które w przeszłości doświadczały segregacji i marginalizacji oraz nadal spotykają się z agresją i nękaniami w życiu codziennym. Jednocześnie te zachowania są w dużej mierze tolerowane – a czasem wręcz pojawiają się zachęty do takich czynów – co prowadzi do dalszych napaści motywowanych nienawiścią i podziałów społecznych.

Ze względu na swoje doświadczenia ofiary nękania rzadko liczą na interwencję przechodniów. Mimo tego mogą czuć się zawiedzione, gdy ci nie reagują. Ważne jest, aby ofiary mogły mieć pewność, że osoby postronne pomogą im w przypadku zdarzenia na tle nienawiści, na przykład wzywając pomoc lub zeznając w sądzie. Takie reakcje zapewniają poczucie solidarności i pomagają potwierdzić przynależność ofiary do szerszej społeczności.

Bardzo często zainteresowanie opinii publicznej przestępstwami z nienawiści rośnie w bezpośrednim następstwie napaści oraz w przypadku ataków skierowanych przeciw miejscom kultu religijnego lub mniejszościom etnicznym, seksualnym i innym. Zwykle wtedy właśnie najsilniej wyrażana jest publiczna solidarność z ofiarami i potępienie przestępstw motywowanych nienawiścią jako szkodliwych nie tylko dla jednostek czy grup, ale także dla demokratycznych społeczeństw, jako napaści na model współżycia oparty na wzajemnej solidarności. Kiedy uwaga mediów zwraca się ku innym wydarzeniom, wsparcie oraz przejawy solidarności słabną, a ofiary często pozostają z poczuciem opuszczenia i rozczarowania.

W dniu 9 października 2019 roku, gdy społeczność żydowska na całym świecie obchodziła Jom Kipur, czyli największe święto w judaizmie, uzbrojony prawicowy ekstremista usiłował wtargnąć do synagogi w Halle w Niemczech. Kiedy nie udało mu się wejść do świątyni, w której modliło się 51 osób, zabił dwie osoby na zewnątrz budynku. Ten antysemicki atak został ostro potępiony przez

polityków w Niemczech i poza nimi, a także przez przywódców społecznych oraz religijnych różnych wyznań. W Berlinie demonstrowano przeciwko anty-semityzmowi, okazując zarazem solidarność ofiarom.

Pojawienie się nowych obrońców i sprzymierzeńców może dać ofiarom siłę po napaści. Może też przyczynić się do zmiany nastawień społecznych i zwiększyć świadomość skutków takich przestępstw dla osób, których one dotyczą. Orędując na rzecz ofiar, ich sojusznicy mogą też działać na rzecz udoskonalenia zabezpieczeń proceduralnych mających zapobiegać wtórnej wiktyimizacji, wzywać do lepszego zrozumienia potrzeb osób doświadczających przestępstw i apelować o większą solidarność.

„Mimo że jesteśmy ofiarami i jesteśmy nękanymi, nie mamy równych praw, a większość społeczeństwa nas nie uznaje, samoorganizujemy się i nie uginamy”. – osoba ocalała z rasistowskiego podpalenia

Organizacje wspierające ofiary mogą odegrać kluczową rolę w mobilizowaniu solidarności, a także pomóc ofiarom, wskazując inicjatywy mające na celu promowanie tolerancji i ułatwiając angażowanie się w takie działania.

4. Potrzeba poufności i zaufania

Dla wielu ofiar doświadczenie przestępstwa z nienawiści oznacza fundamentalne podważenie wiary w siebie oraz zaufania do otaczającej społeczności, całego społeczeństwa i wartości leżących u jego podstaw. Ofiary przestępstw z nienawiści muszą odzyskać to zaufanie. W ten sposób ofiara zdobywa zarazem zdolność i siłę do przyjęcia pomocy, przepracowania doświadczenia przestępstwa oraz przewyciężenia jego skutków. Odpowiednie, skoncentrowane na osobach ofiar wsparcie zwiększa też ich skłonność do zaufania organom ścigania i zgłaszania przestępstw.

„Ludzie nie chcą dzwonić na policję po napaści słownej, a nawet fizycznej, gdyż policyjna inwigilacja społeczności muzułmańskich sprawiła, że nie wierzymy w sprawiedliwe traktowanie ze strony funkcjonariuszy”. – członek społeczności muzułmańskiej

Kiedy podmioty udzielające wsparcia ofiarom dowiadują się o zdarzeniu lub przestępstwie motywowanym nienawiścią, bądź kiedy ofiara zgadza się na wsparcie po zgłoszeniu zdarzenia na policję, powinny one aktywnie starać się nawiązać kontakt z poszkodowaną osobą. Kontakt ten ma ogromne znaczenie, gdyż daje podmiotom

udzielającym wsparcia ofiarom możliwość poufnej komunikacji z ofiarami. Po zapewnieniu ofiar, że otrzymane od nich informacje będą traktowane jako poufne, większość z nich przyjmuje ofertę konsultacji. Ofiarom, które aktywnie poszukują pomocy, również trzeba zapewnić ochronę tożsamości i informacji o nich. Niektóre ofiary chcą jednak, aby ich doświadczenia stały się szeroko znane, gdyż uważają, że rozgłos zapewnia im pewien rodzaj ochrony.

Niezależnie od tego, nawiązanie relacji opartych na zaufaniu i poufności odgrywa kluczową rolę w procesie przezwyciężenia skutków przestępstwa, gdyż pomaga stworzyć środowisko, w którym ofiary mogą się otworzyć, rozmawiać o swoich doświadczeniach, szukać pomocy oraz decydować o swoich dalszych krokach. Relacja ta musi opierać się na szczerzej rozmowie na temat ograniczeń poufności, zwłaszcza w przypadkach, gdy ofiary decydują się zgłosić przestępstwo na policję lub muszą uczestniczyć w procesie karnym.

Szczególnie ważne jest, aby ofiary były w stanie zaufać prowadzącym dochodzenie i innym przedstawicielom władz. Dlatego też władze muszą podjąć odpowiednie środki w celu ochrony prywatności ofiar, w tym ich cech osobistych, takich jak wyznanie, pochodzenie etniczne, status imigracyjny, orientacja seksualna lub tożsamość płciowa, nie ujawniając takich informacji osobom trzecim ani opinii publicznej bez świadomej i wyraźnej uprzedniej zgody ofiary. Należy przyjąć rozwiązania zapewniające, że do akt sprawy karnej, do których dostęp ma sprawca i inne strony, trafiają jedynie informacje o ofierze mające zasadnicze znaczenie dla postępowania. W szczególności należy chronić przed sprawcą wyniki indywidualnych ocen ryzyka i potrzeb, które w pewnych przypadkach trzeba udostępnić agencjom oraz organizacjom odpowiedzialnym za udzielenie ofierze wsparcia. Zachowanie prywatności i poufności ma kluczowe znaczenie dla dobra ofiar.

Ofiary przestępstw z nienawiści muszą otrzymać zapewnienia, że całość ich komunikacji z doradcami i innymi urzędnikami publicznymi będzie przebiegać z zachowaniem jak najściślejszej poufności. Ofiary, które nie wierzą zapewnieniom o poufności, mogą zatajać informacje potencjalnie istotne dla określenia ich potrzeb i skutków, jakie wywarło na nie przestępstwo. Kiedy pracownicy instytucji udzielających wsparcia lekceważą prywatność osób, z którymi pracują, działają na ich szkodę. Poufność odnosi się także do kanałów komunikacji, gdyż przesłanie korespondencji o zdarzeniu na tle homofobicznym lub transfobicznym na adres domowy, uczelni bądź miejsca pracy może skutkować przypadkowym ujawnieniem orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej ofiary. Informacje o orientacji lub tożsamości ofiary nie powinny być ujawniane innym osobom na sali sądowej ani prasie.

5. Potrzeba informacji i doradztwa

Dla wielu ludzi doświadczenie stania się ofiarą jest zatrważające i szokujące. Ofiary mogą czuć bezradność, dezorientację oraz niezdolność do działania. Większość ofiar zwraca się o informacje natychmiast po zdarzeniu. Należy zatem uznać, że jest to szczególnie pilna potrzeba. Niektórzy ludzie znają swoje prawa i wiedzą, gdzie można szukać wsparcia, lecz wiele innych osób doświadcza dezorientacji związanej z tym, co im się przydarzyło. Rozpoznanie i właściwe zaspokojenie ogólnej potrzeby uzyskania informacji pozwala ofierze stać się pełnoprawnym uczestnikiem procesu, przywracając jej sprawczość i zdolność podejmowania decyzji oraz wzmacniając jej poczucie własnej wartości.

Zakres informacji istotnych z punktu widzenia ofiary jest szeroki – są to informacje na temat praw ofiar i procedur, dostępnego wsparcia oraz usług i konkretnych informacji dotyczących sprawy. Potrzeba informacji może się zmieniać w czasie w zależności od sytuacji ofiary. Dlatego dostarczenie tych informacji nie powinno być postrzegane jako pojedyncze wydarzenie. Informacje powinny być przekazywane w różnych formach ułatwiających dostęp, na przykład przez portale internetowe, infolinie, kanały mediów społecznościowych, broszury, ulotki i plakaty w miejscach publicznych. Informacje powinny być dostępne dla osób z niepełnosprawnościami lub ograniczeniami sensorycznymi, a także przetłumaczone na języki mniejszości.

Osoby o nieudokumentowanym statusie, uchodźcy bądź osoby mające wcześniejsze negatywne doświadczenia z systemem wymiaru sprawiedliwości mogą nie chcieć powtórzenia frustrującego, stresującego i długotrwałego procesu. Niektóre ofiary mają problem ze śledzeniem przebiegu postępowania ze względu na zamierzoną złożoność używanego w nim języka, w tym żargonu prawniczego. W niektórych przypadkach, na przykład osób ubiegających się o azyl oraz osób o ograniczonych umiejętnościach czytania i pisania, ofiary są zmuszane do podpisywania dokumentów, których nie rozumieją, a które mają znaczenie dla ich sprawy.

Ofiary przestępstw z nienawiści potrzebują również informacji, które pomogą im zdecydować, czy chcą zgłosić przestępstwo z nienawiści, a jeżeli zdecydują się je zgłosić, potrzebują pomocy w poruszaniu się w systemie wymiaru sprawiedliwości. Oznacza to wyczerpujące informacje dla ofiar o przysługujących im prawach (i obowiązkach jako świadków), wspieranie ich w pełnym dochodzeniu swoich praw, a także kształtowanie ich oczekiwań co do długości i charakteru postępowania. Potrzeba ta została szerzej omówiona poniżej, w części poświęconej poruszaniu się w systemie wymiaru sprawiedliwości.

6. Potrzeba pomocy w poruszaniu się w systemie wymiaru sprawiedliwości

Nie wszystkie ofiary przestępstw z nienawiści realizują swoją potrzebę sprawiedliwości przez udział w procesie karnym. W przypadku tych osób, które się na to decydują, reakcje organów wymiaru sprawiedliwości mają szczególne znaczenie dla konsekwencji, jakie dla ofiary niesie doznana krzywda. Dotyczy to w szczególności zachowania funkcjonariuszy organów ścigania w trakcie przyjmowania zgłoszenia o przestępstwie, jak i później.

W związku z tym, kontakt z systemem wymiaru sprawiedliwości i poruszanie się w nim może stanowić dodatkowe obciążenie dla ofiar. Konieczność opisanie doznanej krzywdy zmusza ofiary do wielokrotnego opowiadania o traumatycznych przeżyciach.

a. Potrzeba dostępu do wymiaru sprawiedliwości

Potrzeba sprawiedliwości odczuwana przez wiele ofiar przestępstw z nienawiści jest trwała mimo faktu, że wiele z nich nie zgłasza przestępstwa na policję. Niezgłoszenie może wynikać z faktu, że osoby takie nie postrzegają sądu jako właściwego miejsca do poszukiwania sprawiedliwości, bądź z obawy, że wymiar sprawiedliwości zignoruje ich potrzeby, nie zapewni ochrony przed wtórną wiktyimizacją oraz nie zapobiegnie powtórzeniu się przestępstwa.

„Bałam się zgłosić sprawę na policję. Kto wie, ilu [sprawców] czekałoby na mnie następnego dnia”. – ofiara dwóch rasistowskich napaści w dwóch kolejnych dniach, której grożono jeszcze brutalniejszym atakiem w przyszłości

Udział w procedurach sądowych wymaga poniesienia dużych wydatków, a sam wymiar sprawiedliwości działa powoli i w sposób niezrozumiały dla obywateli. Sądy często znajdują się w centrach miast, przez co ofiary z obszarów wiejskich i odległych okolic pozostają bez dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Władze powinny umożliwić dostęp ofiarom z niepełnosprawnościami oraz zapewnić im środki na podróże związane z ich sprawą.

Ofiary przestępstw z nienawiści chcą, aby wymiar sprawiedliwości, który zazwyczaj skupia się na przestępcy, działał na ich korzyść. Władze powinny określić prawa ofiar przestępstw z nienawiści w zakresie ich uczestnictwa w postępowaniu. W poszczególnych systemach prawnych istnieją różne możliwości udziału w postępowaniu – w charakterze świadka, ofiary składającej oświadczenie o doznanej krzywdzie, czy też pokrzywdzonego.

Jednak niezależnie od konkretnej procedury potrzeba dostępu do wymiaru sprawiedliwości wykracza daleko poza status prawny ofiary i rozwiązania proceduralne. Czynnikiem wpływającym na poziom komfortu ofiary są sposób traktowania jej przez policję podczas składania zeznań, liczba wizyt niezbędnych w celu złożenia zeznań, miejsce ich składania oraz gotowość funkcjonariuszy do umożliwienia ofierze dostępu do dochodzenia i osób je prowadzących.

Urzędnicy wymiaru sprawiedliwości powinni być świadomi przeszkód proceduralnych, jakie mogą napotykać ofiary, oraz powinni traktować je w sposób partnerski, nie zaś instrumentalnie jako źródło dowodów w sprawie.

Ze względu na swoje wcześniejsze doświadczenia z wymiarem sprawiedliwości niektóre ofiary przestępstw z nienawiści odczuwają strach lub brak zaufania do policji. Ofiary należące do grup, które w przeszłości były celem profilowania rasowego, prześladowania lub przemocy, bądź ogólnie policja nie otaczała ich ochroną – takich jak niektóre mniejszościowe grupy etniczne, uchodźcy i Romowie – mogą nie chcieć żadnego kontaktu z policją, również w zakresie zgłaszania przestępstw z nienawiści lub angażowania się w długotrwałe postępowania. Osoby, które uważają, że funkcjonariusze policji dopuszczają się przestępstw z nienawiści lub są współwinni przestępstwom z nienawiści, mogą nie widzieć sensu w zgłaszaniu takich zdarzeń lub bać się kontaktu z policją. Imigranci lub uchodźcy, którzy uciekli ze swojego kraju pochodzenia z powodu przemocy dokonywanej na zlecenie rządu, mogą nie ufać policji również w nowym kraju zamieszkania. Osoby niebędące obywatelami kraju, w którym dopuszczono się wobec nich przestępstwa, mogą obawiać się, że nawet w sytuacji, gdy są ofiarami, kontakt z policją lub instytucjami rządowymi może skutkować ich aresztowaniem i/lub deportacją.

Dostęp do pomocy i reprezentacji prawnej ma zasadnicze znaczenie dla dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Wiedza prawna wielu ofiar nie jest dla osiągnięcia tego celu wystarczająca. Ofiary muszą rozumieć procedurę, swoje prawa, w tym dotyczące roli, jaką odgrywają w postępowaniu, oraz sposoby ich egzekwowania. Pomocna może być obecność osoby udzielającej wsparcia, przyjaciela lub krewnego towarzyszącego ofierze w kontaktach z organami ścigania oraz innymi organami. Taka możliwość jest zagwarantowana w dyrektywie UE w sprawie praw ofiar.

Reprezentacja prawna jest szczególnie potrzebna ofiarom uczestniczącym w postępowaniu karnym, podczas którego mogą one mieć możliwość przedstawienia w sądzie oświadczenia o doznanej krzywdzie lub ubiegania się o odszkodowanie. Ze względu

na sytuację wielu ofiar przestępstw z nienawiści dostęp do takich usług powinien być nieodpłatny.

Przestępstw z nienawiści doświadcza wielu uchodźców. Uchodźcy podlegają złożonym zasadom i przepisom, a ich dostęp do usług socjalnych, rynku pracy oraz wymiaru sprawiedliwości jest poważnie ograniczony, a w wielu krajach wręcz zerowy. Kiedy uchodźcy doświadczają przestępstw z nienawiści, ich potrzeby wykraczają poza potrzeby innych ofiar takich przestępstw, gdyż zazwyczaj nie mają w pobliżu krewnych ani przyjaciół, którzy mogliby wyrazić współczucie i zapewnić wsparcie emocjonalne. Mogą również borykać się z barierą językową i nie ufać władzom ze względu na swoje doświadczenia z kraju ojczystego. Ponadto, niepewny status pobytu takich osób w danym kraju skutkuje ich obawą, że zgłoszenie przestępstwa może skutkować doniesieniem do organów imigracyjnych i deportacją do kraju, w którym są one narażone na prześladowania, a nawet tortury. Zasadniczo oznacza to brak dostępu do wymiaru sprawiedliwości dla migrantów, uchodźców i osób ubiegających się o azyl.

e. Potrzeba zrozumienia

Potrzeba zrozumienia i bycia zrozumianym podczas postępowania karnego obejmuje praktyczne oraz proceduralne potrzeby ofiar. W dyrektywie UE w sprawie praw ofiar stwierdzono, że „sprawiedliwości może stać się zadość wyłącznie wtedy, gdy ofiary mają możliwość wyjaśnienia okoliczności przestępstwa oraz przedstawienia dowodów”. Oznacza to, że ofiary mają prawo do otrzymania informacji w dostępnym i zrozumiałym dla nich języku, a właściwe organy są zobowiązane do wyjaśniania procedur oraz praw ofiar w terminowy, spójny i jasny sposób. Ponadto dyrektywa zobowiązuje władze do zapewnienia ofiarom dostępu do tłumaczy, urządzeń wspomagających słyszenie lub innego specjalistycznego wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami.

Zgodnie z dyrektywą UE w sprawie praw ofiar komunikacja powinna być dostosowana do wieku ofiary, jej dojrzałości, potencjału intelektualnego i stanu emocjonalnego oraz umiejętności czytania i pisania, a także powinna uwzględniać wszelkie formy niepełnosprawności intelektualnej lub ruchowej. Obowiązek udzielenia informacji nie powinien być traktowany jako zwykła formalność, a urzędnicy muszą być pewni, że ofiara zrozumiała przekazane jej informacje.

Podczas postępowania karnego należy uwzględnić ewentualne ograniczone możliwości ofiary w zakresie komunikowania się. Należy zapewnić ofierze dodatkowe ułatwienia,

w tym wsparcie ze strony krewnych, przyjaciół i członków społeczności, aby zwiększyć jej zdolność do przekazania swoich doświadczeń i opowiedzenia o doznanej krzywdzie. Takie ułatwienia mogą też obejmować danie ofiarom więcej czasu na przekazanie swoich doświadczeń. Niektóre ofiary, nie czując się pewnie w porozumiewaniu się językiem prawniczym, mogą potrzebować tłumacza.

Ofiary mogą skutecznie uczestniczyć w procesie karnym, kiedy rozumieją i są rozumiane. Takie uczestnictwo może mieć funkcję terapeutyczną, gdyż daje im poczucie, że odgrywają aktywną rolę w przywracaniu sprawiedliwości, oraz że krzywda i skutki przestępstwa, którego doświadczyły, zostały uznane.

Ofiary przestępstw z nienawiści z niepełnosprawnością intelektualną mają złożone i zróżnicowane potrzeby, zwłaszcza jeżeli chodzi o ich udział w zgłaszaniu przestępstwa lub procesie karnym. Te grupy ofiar mogą potrzebować alternatywnych form uczestnictwa w postępowaniu. Policja musi być przygotowana do współpracy z tymi osobami i w razie potrzeby dysponować alternatywnymi środkami komunikacji, bez podkreślania jednak niepełnosprawności danej osoby lub jej zdolności poznawczych w trakcie przyjmowania zeznań i/lub w sądzie. Doświadczeń osób z trudnościami w uczeniu się lub cierpiących na zaburzenia psychiczne nie należy odrzucać, a wiarygodności ich zeznań podważać bądź kwestionować z powodu ewentualnych niejasności. Ofiarom z trudnościami w uczeniu się lub cierpiącym na zaburzenia psychiczne należy udzielać informacji w taki sposób, aby rozumiały, co się do nich mówi. Potrzebna jest również gotowość policji oraz innych organów do zaangażowania się w próby zrozumienia ofiar.

f. Potrzeba bieżących informacji

Doświadczenie przemocy może skutkować ogromnym brakiem poczucia bezpieczeństwa i dezorientacją. Te negatywne skutki można złagodzić, zapewniając wyczerpujące informacje i możliwość zaangażowania się ofiary w przebieg sprawy. Wiele ofiar stwierdza, że brak wystarczających informacji na temat dochodzenia lub postępowania sądowego przysparzał im dodatkowych zmartwień w i tak stresującym już czasie. Odmowa udzielenia informacji może również przyspieszyć procesy wtórnej wiktyimizacji.

Wiele ofiar odczuwa pilną potrzebę otrzymywania informacji o postępach sprawy w terminowy sposób przez cały czas jej trwania. Osoby te chcą wiedzieć, czy sprawca został zidentyfikowany lub aresztowany, postawiony w stan oskarżenia, skazany bądź

zwolniony. Muszą one również być brane pod uwagę przy podejmowaniu decyzji o dalszym postępowaniu policji lub prokuratury w danej sprawie.

Równie ważne jest poszanowanie potrzeby ofiar do korzystania z preferowanego przez nie kanału komunikacji. To do ofiary należy decyzja, w jaki sposób należy się z nią kontaktować: jeżeli zdecyduje się otrzymywać pocztę, odbierać telefony w określonych godzinach lub otrzymywać korespondencję wyłącznie drogą elektroniczną, policja i inne podmioty udzielające jej wsparcia powinny w miarę możliwości uszanować jej preferencje.

g. Potrzeba wysłania sygnału

„Wymierzenie sprawiedliwości” może mieć różne znaczenie dla poszczególnych ofiar. Oprócz tego, że ofiary przestępstw z nienawiści chcą wiedzieć, że sprawcy zostali zidentyfikowani i są ścigani, większość z nich pragnie, aby postępowanie karne wywarło formacyjny lub edukacyjny wpływ na sprawcę, przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości, inne organy oraz opinię publiczną.

Dla wielu ofiar ukaranie sprawcy nie oznacza zwieńczenia procesu wymierzania sprawiedliwości. Ofiary mogą zyskać pewne poczucie sprawiedliwości nawet w przypadkach, w których nie można udowodnić uprzedzeń jako motywu, ale element ten został odnotowany, rozważony i zbadany. Surowsze wyroki dla sprawców przestępstw z nienawiści stanowią wyraźny sygnał dla potencjalnych naśladowców, społeczności będącej celem tych przestępstw oraz całego społeczeństwa, że takie czyny są traktowane poważnie. Z drugiej strony, jeżeli sądy nie uznają przestępstw za motywowane nienawiścią, wśród sprawców może zapanować poczucie bezkarności.

Dla wielu ofiar przestępstw z nienawiści potrzeba sprawiedliwości obejmuje potrzebę opowiedzenia o doznanej krzywdzie, otrzymania przeprosin, żądania odpowiedzialności i wybaczenia. Ich potrzeba sprawiedliwości wiąże się też z uznaniem ich cierpienia, uzyskaniem odszkodowania, współczuciem ze strony społeczeństwa, a także skrucą i odpowiedzialnością przestępcy. Dla niektórych ofiar satysfakcjonujące mogą być rozwiązania z zakresu sprawiedliwości naprawczej, mediacja i inne rozwiązania alternatywne lub pozasądowe. W przypadku, gdy ofiary mogą w ramach postępowania karnego domagać się odszkodowania lub innych form materialnego zadośćuczynienia, niezwykle istotne jest, aby takie odszkodowanie wyraźnie odzwierciedlało szczególną krzywdę doznaną w wyniku stania się ofiarą przestępstwa z nienawiści.

Możliwość przedstawienia skutków przestępstwa z nienawiści w zeznaniach świadków, czy też oświadczeniu ofiary o doznanej krzywdzie, jest opisywana przez wiele ofiar przestępstw z nienawiści jako ważny moment w procesie leczenia.

7. Potrzeba traktowania z szacunkiem i godnością

Osoby, które doświadczyły przestępstw z nienawiści, zwracają się do organów ścigania i innych podmiotów udzielających wsparcia, mając nadzieję uzyskać pomoc oraz ochronę. Ufają tym instytucjom w chwili, gdy czują się skrzywdzone i są najbardziej bezbronni. Postawy osób pracujących w tych instytucjach wobec ofiar przestępstw z nienawiści mogą być krytycznym czynnikiem skutkującym wtórną wiktyimizacją.

Szczególnie wrażliwe na punkcie swojego bezpieczeństwa fizycznego i psychicznego mogą być młode osoby należące do społeczności LGBTI. Młodzi ludzie częściej borykają się z wewnętrznymi konfliktami dotyczącymi ich tożsamości, którą czasami dopiero odkrywają. Mogą to ukrywać przed rodziną i innymi osobami ze swojego otoczenia. Na tym etapie rozwoju swojej tożsamości mogą boleśniej odczuwać zniewagi i upokorzenia, dlatego kontakt z policją mogą odczuwać jako szczególne zagrożenie. Nawet drobne uwagi, na przykład wzbudzanie w ofiarach poczucia winy, że nie pamiętają wszystkich szczegółów, czy stwierdzenie z góry, że nie ma szans na ukaranie sprawców, mogą pozostawić trwały ślad w ich psychice. W kontaktach z osobami LGBTI urzędnicy wymiaru sprawiedliwości oraz podmioty udzielające wsparcia powinni uwzględniać preferowany przez ofiary sposób zwracania się do nich i używać właściwych zaimków.

W dyrektywie UE w sprawie praw ofiar organy ścigania i inne podmioty udzielające wsparcia wzywa się do traktowania ofiar „z szacunkiem, w sposób taktowny, profesjonalny i niedyskryminacyjny”. Na wszystkich etapach procesu, począwszy od pierwszego kontaktu, rozmów, komunikacji pisemnej, oceny indywidualnych potrzeb itp., należy uwzględnić „sytuację osobistą, najpilniejsze potrzeby, wiek, płeć, ewentualną niepełnosprawność oraz poziom dojrzałości ofiar przestępstw, przy pełnym poszanowaniu ich integralności fizycznej, psychicznej i moralnej”. W przypadku ofiar przestępstw z nienawiści wymóg ten oznacza, że osoby pracujące z ofiarami muszą posiadać ugruntowaną wiedzę na temat powszechnych rodzajów wiktyimizacji wynikającej z przestępstw z nienawiści oraz kontekstu przestępstw z nienawiści popełnianych na danym obszarze, w tym sytuacji głównych grup będących ich celem.

Ofiary są bardziej skłonne ufać policji i innym podmiotom udzielającym wsparcia, gdy są traktowane z szacunkiem i godnością, oraz gdy okazuje się im troskę oraz gotowość do wysłuchania i zrozumienia tego, co mają do powiedzenia. Ofiary muszą być traktowane z uprzejmością, troską i zrozumieniem. Urzędnicy wymiaru sprawiedliwości oraz pracownicy podmiotów udzielających wsparcia, tacy jak personel medyczny i doradcy,

muszą używać języka pełnego szacunku, być świadomi własnych uprzedzeń, unikać ich przejawiania oraz zachowywać się w sposób, który chroni ofiarę przed ponowną wiktymizacją.

„Kiedy policja przyjechała [na miejsce podpalenia], funkcjonariusze pytali mnie, czy mam korzenie tureckie lub kurdyjskie i czy to możliwe, że sprawcy pochodzą z tych kręgów”. – ofiara napaści z pobudek rasistowskich

Rozmowy i inne kontakty z ofiarami przestępstw z nienawiści powinien nawiązywać specjalnie wyszkolony personel. W stosownych przypadkach należy opracować, rozpowszechniać i stosować wytyczne dotyczące nacechowanego wrażliwością oraz szacunkiem traktowania ofiar przestępstw z nienawiści.

8. Wielorakie potrzeby

Większość ofiar przestępstw z nienawiści może odczuwać wiele spośród wyżej wymienionych potrzeb. W tej części na przykładzie rzeczywistego przypadku pokazano wielorakie potrzeby ofiar przestępstw z nienawiści:

Opis sprawy:

Ahmed* jest młodym mężczyzną, który niedawno przybył do Europy, uciekając przed wojną w swoim kraju i mając nadzieję, że znajdzie tam nowy dom. Kilka miesięcy po przyjeździe, Ahmeda i jego przyjaciela nagle zaatakował nożem w parku napastnik o prawicowych poglądach. Ahmed rzucił się bronić przyjaciela. Z tej napaści wyniósł blizny zarówno emocjonalne, jak i fizyczne, gdyż napastnik rozciął mu dłoń. Stał się ofiarą przestępstwa z nienawiści. Po tym zdarzeniu pracownik socjalny z obozu dla uchodźców, w którym mieszkają obydwaj młodzi mężczyźni, skierował Ahmeda do poradni dla osób, które zetknęły się z prawicową, rasistowską i antysemitką przemocą. Ahmed otrzymał wsparcie doradców z poradni, nauczył się im ufać i szukać u nich wsparcia emocjonalnego, a także pomocy praktycznej w organizowaniu swojego życia oraz radzeniu sobie ze skomplikowaną biurokracją.

W zimie – w biały dzień – Ahmed i jego przyjaciel stali się ofiarami kolejnej napaści, tym razem na ruchliwej stacji kolejowej w prowincjonalnym mieście. Dwaj napastnicy lżyli mężczyzn rasistowskimi wyzwiskami, rzucali w nich butelkami po piwie, bili ich i kopali. Mimo, że atak trwał kilka minut, żaden z licznych

przechodniów nie próbował powstrzymać sprawców. Ktoś jednak wezwał policję, która przybyła na miejsce wkrótce po tym, jak napastnicy opuścili stację, pozostawiając ofiary skulone na ziemi. Ahmed został poważnie ranny wskutek napaści – miał złamaną żuchwę. Doznał również wstrząsu i traumy. Jego przyjaciel wyszedł z ataku prawie bez szwanku.

Klasyfikując całe zdarzenie, policja odnotowała jedynie uszkodzenie ciała zamiast udokumentować ciężkie uszkodzenie ciała. Ponadto, mimo uzyskania informacji, że sprawcy wielokrotnie użyli rasistowskiego języka, funkcjonariusze zignorowali motyw wynikający z uprzedzenia. Z tego powodu sprawa nie została zgłoszona ani oficjalnie zarejestrowana jako dotycząca przestępstwa z nienawiści. Policjanci nie skierowali Ahmeda do poradni, ani nie zapewnili obecności tłumacza podczas pierwszego przesłuchania.

Skutki i potrzeby ofiary:

Po zamachu na stacji kolejowej Ahmed przeżył całe miesiące w strachu i niepewności, odczuwając cierpienie oraz mając poczucie winy. Napaść oraz wynik kontaktu z policją zburzyły jego nadzieję na poczucie bezpieczeństwa i ochrony w nowym kraju.

Doradcy podjęli działania mające zwiększyć poczucie bezpieczeństwa Ahmeda: wysłuchali jego opowieści o wydarzeniach na stacji kolejowej i rozpaczy, jaką czuł. Pomogli Ahmedowi uporać się z poczuciem wstydu z powodu, że nie pasuje do reszty, że jest ewidentnie obcy, że nie mówi płynnie w miejscowym języku oraz z powodu wielu innych rzeczy, za które się obwinał. W imieniu Ahmeda interweniowali w szpitalu, aby przyspieszyć termin drugiej, pilnie potrzebnej operacji, którą początkowo zaplanowano dopiero za rok. Doradcy poinformowali też Ahmeda, który chciał odegrać aktywną rolę w postawieniu sprawców przed sądem i uchronieniu innych przed przemocą na tle rasowym, jak również złożyć doniesienie o przestępstwie. Kiedy policja

Potrzeby ofiar:

- Potrzeba osobistego bezpieczeństwa i ochrony
- Potrzeba praktycznej pomocy
- Potrzeba wsparcia emocjonalnego i psychospołecznego
- Potrzeba poufności i zaufania
- Potrzeba informacji i doradztwa
- Potrzeba pomocy w poruszaniu się w systemie wymiaru sprawiedliwości
- Potrzeba traktowania z szacunkiem i godnością

przekazała Ahmedowi formularze stosownych dokumentów, nie wyjaśniając ich treści ani nie wskazując terminów ich złożenia, doradcy wyjaśnili mu prostym językiem treść formularzy i całą procedurę. Bez zaangażowania doradców Ahmed nie byłby w stanie złożyć doniesienia i na bieżąco śledzić swojej sprawy.

Jest zbyt wcześnie, aby stwierdzić, jaki obrót przybierze sprawa Ahmeda. Jest oczywiste, że potrzebuje on długotrwałej pomocy i wsparcia, gdyż wciąż wraca myślami do dnia, w którym on oraz jego przyjaciel zostali brutalnie napadnięci, podczas gdy tłum ludzi beczynnie przyglądał się zajściu. Nadzieję daje jednak gest solidarności okazany przez nieznaną osobę, która – jak zakłada Ahmed – wezwała policję, a także wsparcie, jakie otrzymał w poradni.

* Imię ofiary zostało zmienione, aby zapewnić jej anonimowość.

IV. Podejście skoncentrowane na ofiarach

W niniejszej publikacji wskazano wspólne potrzeby ofiar przestępstw z nienawiści, aby uwrażliwić na tę kwestię osoby mające bezpośredni kontakt z ofiarami takich przestępstw. Celem jest również zachęcenie wszystkich stosownych instytucji i ich pracowników, aby o tych potrzebach pamiętali, a także udzielali ofiarom pomocy w określeniu ich dalszych, bardziej szczegółowych potrzeb.

Należy pamiętać, że nie wszystkie potrzeby dotyczą wszystkich ofiar i nie wszystkie ofiary odczuwają je w podobny sposób. Kluczowe jest **interseksjonalne ujęcie** skutków przestępstw z nienawiści dla jednostek i ich późniejszych potrzeb. Takie ujęcie wymaga podejścia skoncentrowanego na ofiarach, w którym uznaje się, że chociaż ludzie mogą dzielić wspólną tożsamość społeczną i cechy osobiste, to są jednak niepowtarzalnymi jednostkami o szczególnych potrzebach indywidualnych.

W ramach polityki zwalczania przestępstw z nienawiści zwraca się uwagę na poszczególne cechy chronione, takie jak rasa, język, wyznanie, pochodzenie etniczne, narodowość, orientacja seksualna, płeć i tożsamość płciowa oraz niepełnosprawność. W rzeczywistości jednak ofiary często stają się celem przestępstw z nienawiści wskutek pewnego połączenia tych cech. Muzułmańskim kobietom zrywa się chusty. Brodatych muzułmanów nazywa się „terrorystami”. Żydowskim mężczyznom strąca się z głów kipy. Wyzwiska o charakterze seksualnym i płciowym są stosowane wobec lesbijek, kobiet w ogóle, marginalizowanych grup kobiet itd.

Co więcej, dana tożsamość społeczna nie przejawia się w jednolity sposób wśród wszystkich osób, których dotyczy. Na przykład istnieje wiele różnych rodzajów niepełnosprawności. Dlatego osoby z niepełnosprawnościami jako grupa nie stanowią jednorodnej społeczności. Sposób przeżywania doświadczenia niepełnosprawności jest też zależny od innych aspektów tożsamości społecznej danej osoby, takich jak jej wiek, płeć, pochodzenie etniczne i wyznanie.

Podobnie skutki przestępstw z nienawiści dla poszczególnych ofiar mogą być pochodną interakcji między różnymi aspektami ich tożsamości, takimi jak wiek, płeć, pochodzenie etniczne i wyznanie. Na skutki przestępstwa z nienawiści dla konkretnej ofiary mogą również wpływać kondycja fizyczna danej osoby, jej stabilność psychiczna i stan zdrowia, jak również wcześniejsze indywidualne oraz zbiorowe doświadczenia związane z dyskryminacją, przestępczością, przemocą i traumatyzacją.

Dlatego też potrzeby ofiar przestępstw z nienawiści może kształtować połączenie wszystkich wspomnianych aspektów ich tożsamości. W związku z tym wśród pracowników podmiotów profesjonalnie udzielających wsparcia ofiarom panuje powszechna zgoda, że w celu określenia potrzeb takich osób niezbędne jest podejście skoncentrowane na nich. Każdy przypadek wymaga indywidualnej oceny.

Istotę podejścia skoncentrowanego na ofiarach zawarto w dyrektywie UE w sprawie praw ofiar, której celem jest zwiększenie praw, wsparcia i ochrony ofiar oraz ich udziału w postępowaniu karnym. W ten sposób dyrektywa zobowiązuje organy wymiaru sprawiedliwości do zajęcia się potrzebami ofiar w **sposób indywidualny**, w oparciu o **indywidualną ocenę** oraz ukierunkowane i partycypacyjne podejście do zapewnienia informacji, wsparcia, ochrony oraz praw procesowych.

Podejście skoncentrowane na ofierze oznacza też, że potrzeby i prawa ofiary znajdują się w centrum wszelkich wdrażanych działań lub środków podejmowanych przez organy wymiaru sprawiedliwości, podmioty udzielające wsparcia ofiarom, podmioty społeczeństwa obywatelskiego oraz wszelkie osoby mające bezpośredni kontakt z ofiarą na dowolnym etapie sprawy dotyczącej przestępstwa z nienawiści. Jest to zgodne z podejściem opartym na prawach człowieka, gdyż poszanowanie podstawowych praw człowieka jest niezbędne dla zapewnienia sprawiedliwości oraz zagwarantowania bezpieczeństwa jednostek i społeczności.

Zagwarantowanie, że potrzeby ofiar zostaną zaspokojone i że będą one mogły odegrać aktywną rolę w całym postępowaniu karnym, jest korzystne nie tylko dla nich samych. Podejście skoncentrowane na ofiarach może pomóc w uniknięciu wtórnej wiktymizacji i zwiększeniu zaufania ofiar do wymiaru sprawiedliwości, zachęcając je do zgłaszania spraw oraz aktywniejszej współpracy z jego organami. To z kolei może pomóc organom ścigania w lepszym zrozumieniu potrzeb w zakresie bezpieczeństwa występujących w lokalnych społecznościach i przyczynić się do dalszej poprawy skuteczności działania wymiaru sprawiedliwości.

Podejście skoncentrowane na ofiarach powinno również stanowić zasadę przewodnią wszystkich innych osób, które mają z racji zawodu bezpośredni kontakt z ofiarami, takich jak lekarze, pracownicy służby zdrowia, prawnicy, pracownicy socjalni oraz

doradcy. Ich uprawnienia i działania powinny wynikać z konkretnych potrzeb pomocy, a także z dostępnych zasobów oraz możliwości udzielenia ofiarom pomocy w ich środowisku życiowym. Zaleca się zaangażowanie ofiar w podejmowanie wszelkich niezbędnych decyzji z uwzględnieniem ich mocnych stron, umiejętności i zasobów. Potrzeb oraz dostępności zasobów nigdy nie należy określać z wyprzedzeniem, gdyż możliwość skorzystania z takich zasobów ma zasadnicze znaczenie dla całego procesu i powinna być również brana pod uwagę przy rozwiązywaniu problemów zdrowotnych, prawnych i społecznych wynikających z danego przestępstwa.

Podjęcie skoncentrowane na ofiarach ma zasadnicze znaczenie dla właściwej reakcji na potrzeby ofiar oraz wsparcia ich w jak najszybszym uporaniu się z wielorakimi konsekwencjami przestępstwa. Podjęcie to przywraca zdolność ofiar do działania, którą często tracą one po napaści, a także zwiększa ich poczucie skuteczności podejmowanych działań i pewność siebie.

V. Podsumowanie:

Zrozumienie potrzeb ofiar przestępstw z nienawiści

Ofiary przestępstw z nienawiści mają potrzeby podobne do tych, jakie posiadają ofiary innych rodzajów przestępstw. Istnieją jednak pewne rodzaje potrzeb, których wystąpienie jest bardziej prawdopodobne w przypadku wszystkich lub większości ofiar przestępstw z nienawiści. Są też konkretne potrzeby, które występują w przypadku poszczególnych rodzajów przestępstw z nienawiści. Ich zrozumienie ma kluczowe znaczenie dla właściwej reakcji na przestępstwa z nienawiści i przeciwdziałania ich szkodliwym skutkom.

Podsumowanie: potrzeby ofiar przestępstw z nienawiści

- **Bezpieczeństwo osobiste i ochrona:** Doświadczając przestępstwa z nienawiści i bezpośrednio po nim, większość ofiar ma silne poczucie braku bezpieczeństwa oraz zagrożenia. Wśród ofiar występuje głęboka potrzeba poczucia bezpieczeństwa i ochrony przed dalszą krzywdą. Urzędnicy wymiaru sprawiedliwości muszą zapewnić ofiary, że zostaną podjęte działania mające na celu ich wsparcie i ochronę.
- **Praktyczna pomoc:** Niektóre ofiary przestępstw z nienawiści będą potrzebować praktycznego wsparcia, aby poradzić sobie z bezpośrednimi konsekwencjami przestępstwa. Może to obejmować porady prawne, pomoc medyczną, naprawę i zabezpieczenie mienia oraz wsparcie dla rodziny.
- **Wsparcie emocjonalne i psychospołeczne:** Potrzeby emocjonalne i psychospołeczne ofiar przestępstw z nienawiści mają charakter indywidualny. Często jednak pojawia się potrzeba bycia *usłyszanym i wysłuchanym*; potrzeba, aby *uwierzono ofiarom i poważnie potraktowano* ich punkt widzenia co do uprzedzeń jako motywu przestępstwa; potrzeba bycia *zrozumianym* oraz uznania skutków przestępstwa; oraz potrzeba *poczucia solidarności* ze strony organów wymiaru sprawiedliwości i podmiotów udzielających wsparcia

ofiaram tak, aby ofiary nie musiały samotnie przeżywać doświadczenia przestępstwa z nienawiści.

- **Poufność i zaufanie:** Doświadczenie przestępstwa z nienawiści może zburzyć zaufanie danej osoby do swojej społeczności i jej poczucie sprawiedliwego świata. Nawiązanie relacji opartych na zaufaniu i poufności z ofiarami przestępstw z nienawiści ma fundamentalne znaczenie dla procesu przeciężenia skutków tych przestępstw.
- **Informacje i porady:** Ofiary przestępstw z nienawiści będą potrzebować informacji i porad na temat ich praw oraz oczekiwań w przypadku, gdy zdecydują się zgłosić przestępstwo na policję lub do innych organów i organizacji. Będą one potrzebować informacji o wszelkich dostępnych formach wsparcia.
- **Pomoc w poruszaniu się w systemie wymiaru sprawiedliwości:** Ofiary przestępstw z nienawiści potrzebują *dostępu do wymiaru sprawiedliwości*: muszą odczuwać aktywne wsparcie ze strony wymiaru sprawiedliwości. Ofiary potrzebują *pomocy, aby w pełni zrozumieć procedury wymiaru sprawiedliwości* związane z rozpatrzeniem ich sprawy. Organy wymiaru sprawiedliwości *muszą umożliwić ofierze wyjaśnienie okoliczności jej sprawy*, tak aby mogła ona zostać właściwie zrozumiana. Ofiary muszą również *otrzymywać bieżące informacje o postępach w ich sprawie* w ramach wymiaru sprawiedliwości, aby wiedziały, że jest ona traktowana poważnie. Ogólnie rzecz biorąc, system wymiaru sprawiedliwości musi wysyłać *sygnał, że przestępstwa z nienawiści są traktowane poważnie*. Aktywne dochodzenie w sprawie przestępstw z nienawiści oraz ściganie i skazywanie ich sprawców stanowi ważny sygnał o sprawiedliwości dla ofiar oraz potępieniu motywacji i działań przestępców.
- **Traktowanie z szacunkiem i godnością:** Ze względu na to, że ofiary przestępstw z nienawiści mogą dotkliwie odczuwać zadaną im krzywdę, jest niezwykle istotne, aby organy wymiaru sprawiedliwości oraz inne podmioty udzielające wsparcia zachowywały się *profesjonalnie, z szacunkiem* i w sposób, który będzie chronić ofiary przed ponowną wiktymizacją.
- **Podejście skoncentrowane na ofiarach:** Chociaż ofiary przestępstw z nienawiści mają pewne wspólne potrzeby, należy zrozumieć i przyjąć do wiadomości, że każda ofiara jest *osobą o indywidualnych potrzebach*. Ich potrzeby powinny znajdować się w centrum działań podejmowanych przez organy wymiaru sprawiedliwości oraz inne podmioty udzielające wsparcia, przy czym kluczowe znaczenie ma intersekcyjna ujęcie skutków przestępstw z nienawiści dla jednostek i ich późniejszych potrzeb.

VI. Niezbędne działania: wdrożenie podejścia skoncentrowanego na ofiarach w przypadku przestępstw z nienawiści

W niniejszej publikacji opowiedziano się za kompleksowym i sprzyjającym włączeniu, skoncentrowanym na ofiarach podejściem do zapobiegania i reagowania na przestępstwa z nienawiści. Wymaga to potraktowania ofiar jako jednostek o indywidualnych potrzebach, a także zwiększonej wrażliwości i zrozumienia powszechnie występujących potrzeb. Aby rzeczywiście wdrożyć podejście skoncentrowane na ofiarach przestępstw z nienawiści, urzędnicy wymiaru sprawiedliwości, inne organy oraz osoby udzielające wsparcia ofiarom powinni podjąć konkretne działania.

Działania niezbędne podczas pracy z ofiarami przestępstw z nienawiści

Minimalne wymogi dotyczące pracy z ofiarami przestępstw z nienawiści

Organy wymiaru sprawiedliwości powinny:

- Zapewnić ofiarom skuteczny dostęp do wymiaru sprawiedliwości zarówno pod względem proceduralnym, jak i fizycznym; należy zapewnić im zgodnie z prawem możliwość uczestnictwa we wszystkich etapach postępowania w sprawie przestępstwa z nienawiści oraz zapewnić poszanowanie ich podmiotowości i preferencji. W tym celu należy zapewnić pomoc i reprezentację prawną; oraz

- Zapewnić ofiarom ochronę przed obrażeniami fizycznymi bezpośrednio po zdarzeniu oraz zapewniać ją później zgodnie ze zidentyfikowanym ryzykiem i potrzebami w zakresie ochrony.

Organy wymiaru sprawiedliwości oraz podmioty udzielające wsparcia ofiarom powinny:

- Podchodzić do ofiar przestępstw z nienawiści ze świadomością szczególnych szkód wyrządzanych przez przestępstwa z nienawiści, skutków tych przestępstw i typowych potrzeb ich ofiar;
- Traktować ofiary przestępstw z nienawiści z wrażliwością oraz szacunkiem, w profesjonalny i zindywidualizowany sposób. Osoby pracujące bezpośrednio z ofiarami powinny być świadome własnych uprzedzeń i unikać ich przejawiania. W tym celu osoby pracujące bezpośrednio z ofiarami przestępstw z nienawiści powinny otrzymać wytyczne i zostać specjalnie przeszkolone;
- Dokonać indywidualnej oceny każdej ofiary przestępstwa z nienawiści w celu określenia jej potrzeb w zakresie ochrony i wsparcia oraz skierowania jej do odpowiednich służb. Należy opracować i wdrożyć metodykę indywidualnej oceny potrzeb, aby zapewnić spójne podejście;
- Uwzględnić potrzeby ofiary w zakresie pomocy medycznej, wsparcia emocjonalnego i psychospołecznego, a także wszelkiego wsparcia finansowego oraz praktycznego niezbędnego w celu zaspokojenia jej potrzeb emocjonalnych i psychospołecznych;
- Uwzględnić i zaspokoić potrzebę ofiary, aby ją wysłuchano, uwierzono jej oraz potraktowano ją poważnie;
- Podjąć na czas odpowiednie środki w celu określenia i zaspokojenia potrzeb ofiary w zakresie prywatności oraz poufności; oraz
- Zapewnić ofiarom na czas pełne informacje o ich prawach, procedurze i dostępnych usługach wsparcia. Informacje te nie powinny być przekazywane w sposób formalistyczny, lecz dostosowany do potrzeb ofiary.